

Publicatie Minderhedenforum
Februari 2015

VISIETEKST ARMOEDE BIJ MENSEN MET EEN MIGRATIEACHTERGROND

Redactie: Meryem Kanmaz, Mohamed Benhaddou, Ursula Jaramillo
Catelijne DeVriendt

1. Armoede en het Minderhedenforum: waarom?

In 2007 belandde het thema van armoede bij mensen met een migratieachtergrond in één klap op de beleidsagenda. Aanleiding was de publicatie van het rapport *'Armoede bij personen van buitenlandse herkomst'*, in opdracht van de Koning Boudewijnstichting. Het rapport onderzocht alleen armoede bij mensen met een Marokkaanse of Turkse achtergrond, maar die resultaten waren al schokkend: 1 op de 3 loopt het risico om in armoede te leven.

Uit dat rapport bleek verder dat niet minder dan 56 % van de mensen met een Marokkaanse achtergrond en 59 % van de mensen met een Turkse achtergrond een inkomen hebben dat onder de Europese armoedegrens ligt¹. Volgens Kind & Gezin heeft de helft van de kinderen die in armoede opgroeien een migratieachtergrond. En ook vanuit de etnisch-culturele verenigingen komen signalen dat armoede bij de achterban groeit en zichtbaarder wordt.

Deze armoede bij etnisch-culturele minderheden wordt vaak aangeduid met de term *'gekleurde armoede'*. Al wekt hij ook weerstand. Want is het wel zinvol om die term te bezigen? Heeft armoede bij etnisch-culturele minderheden andere oorzaken? Is een doelgroepgerichte aanpak nodig? Of is dat niet zinvol in een context van 'superdiversiteit'?

Om een antwoord te vinden op deze vragen is de participatie van (en dus dialoog met) de etnisch-culturele minderheden zelf primordiaal. De etnisch-culturele verenigingen en het Minderhedenforum hebben dat begrepen. Niet alleen investeren ze in ontmoeting, participatie, dialoog en samenwerking, de etnisch-culturele verenigingen nemen ook eigen initiatieven tegen sociale uitsluiting – al dan niet onder de noemer 'armoedebestrijding'.

Naarmate de aandacht voor het thema toeneemt, groeien de vragen van het beleid en van de armoedeverenigingen aan de etnisch-culturele verenigingen en aan het Minderhedenforum om deel te nemen aan werkgroepen, panels en stuurgroepen over armoede bij mensen met een migratieachtergrond. Een visie, die gedragen wordt door het Minderhedenforum en door haar leden, dringt zich daarom op.

Deze nota formuleert de visie van het Minderhedenforum. In het eerste deel worden theoretische ideeën en concepten rond armoede in het algemeen en bij mensen met een migratieachtergrond in het bijzonder tegen het licht gehouden, op basis van de literatuur rond armoede, studiedagen en de deelname aan het project *'Armoede Gekleurd'*, waarin het Netwerk tegen Armoede lidorganisaties van het Minderhedenforum ondersteunde in hun werking rond armoede.

In het tweede deel laten we de stem van de etnisch-culturele verenigingen zelf klinken. Het Minderhedenforum heeft daarvoor een expertisetafel georganiseerd en een bevraging gedaan bij een tiental zelforganisaties omdat zij, vanuit de sociaal-culturele methodiek, armoedebestrijdend werken. In het derde deel van deze nota krijgt een aantal leerrijke praktijken van deze verenigingen ruimte.

¹Bea VAN ROBAEYS, Jan VRANKEN, Nathalie PERRIN & Marco MARTINIELLO, *De kleur van armoede. Armoede bij personen van buitenlandse herkomst*, Oases, Acco, Leuven, 2007.

1.1. Wat is armoede?

1.1.1. Veelheid aan benaderingen

Armoedeonderzoek kent, zoals elk sociaalwetenschappelijk onderzoek, een veelheid aan benaderingen. Niet iedereen gebruikt dezelfde invalshoeken of referentiekaders. Het komt daardoor al snel terecht in ideologisch vaarwater. Heeft armoede bijvoorbeeld te maken met structurele ongelijkheden die voortvloeien uit de aard van ons economische bestel? Of werkt de vrije markt goed en kan je het fenomeen herleiden tot culturele patronen en tot een levensstijl waarin armen zich nestelen? Elke eensgezindheid over de oorzaken van armoede of de meest geschikte oplossingen ervoor ontbreekt, in het wetenschappelijk onderzoek, in het maatschappelijke debat, en in de hoofden van beleidsmakers.

1.1.2. Multidimensionaal karakter van armoede

Armoede merk je eerst en vooral aan een gebrek aan inkomen. In België worden mensen in armoede gedefinieerd op basis van de Europese armoederisicogrens. Een gezin heeft een verhoogd armoederisico als het totale inkomen lager is dan 60 % van het mediaan nationaal equivalent inkomen. Dit betekent concreet dat 15,1% van de bevolking leeft in een huishouden dat niet beschikt over een inkomen van afgerond 12.890€ netto per jaar of afgerond 2.256€ netto per maand voor een huishouden bestaande uit twee volwassenen en twee kinderen (jonger dan 14 jaar)². In België leefde volgens die definitie in 2013 tot 15,3 % van de bevolking onder de armoedegrens. In Vlaanderen is dat 9,8 %. Zo moet ongeveer een derde van de Brusselaars (32,5%) zien rond te komen met een inkomen onder de armoedegrens³.

(Gebrek aan) inkomen is vooralsnog de meest gebruikte parameter om armoede te meten. Zonder inkomen kun je immers niet volwaardig participeren in onze maatschappij. Armoede is echter een complex en veelzijdig begrip. Een gebrek aan een degelijke woonst, aan werk, goed onderwijs en toegang tot de gezondheidszorg: dat is de buitenkant van armoede. Maar hoe langer je in armoede verkeert, hoe dieper ze doordringt tot in de vezels van het menselijke en sociale weefsel. De onzichtbare tol die armoede eist, met eenzaamheid, depressie, laag zelfbeeld of een gebrek aan perspectief: dat is de binnenkant van armoede.

Hoewel een gebrek aan inkomen mee aan de basis ligt van armoede, kan je armoede dus niet herleiden tot een lege portefeuille. Mensen die in armoede leven, ervaren problemen op heel verschillende levensdomeinen. Dit gaat zeker op voor mensen die al langer onder de armoedegrens leven of die hun situatie overgeërfd hebben en dus in generatiearmoede leven.

We spreken dus van armoede wanneer iemand allerlei drempels ervaart en er een gebrek aan kansen is om rechten te doen gelden en zich als individu ten volle te ontplooiën. (Kans)armoede gaat dan in essentie over uitsluiting op verschillende maatschappelijke en sociale domeinen. Een beleid van armoedebestrijding moet dus een gecoördineerde en inclusieve benadering hebben, die armoede op al deze levensdomeinen tackelt.

1.1.3. Een definitie van armoede?

Socioloog Jan Vrancken, auteur van het Vlaamse 'Jaarboek Sociale Uitsluiting' en het federale 'Jaarboek Armoede in België', omschrijft armoede als:

² FOD Economie, Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie: EU-SILC 2013.

³ Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2012.

"Een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen."⁴

Deze definitie blijft in haar geheel overeind, maar de laatste zin – "Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen." – is niet altijd even vanzelfsprekend volgens een aantal experts. Het risico van deze formulering is namelijk dat de eigen kracht van mensen onderschat wordt.

Het Minderhedenforum volgt deze redenering. Vanuit het perspectief van *empowerment* willen wij juist de eigen kracht aanspreken en belichten van mensen die dagelijks strijden om een degelijk bestaan, ondanks de uitsluiting en het gebrek aan kansen. *Empowerment* doorbreekt de machteloosheid, maar wil niet zeggen dat armoede daarom minder reëel is.

Tegelijk waarschuwt het Minderhedenforum om waakzaam te blijven voor een discours dat de verantwoordelijkheid om uit de armoede te geraken, eenzijdig bij de 'armen' legt. Het blijft armoede verklaren vanuit een structurele benadering; ook de oplossingen moeten dus structureel zijn.

1.2. 'Gekleurde armoede'

Met het onderzoek van de KBS (2007) werd voor het eerst de armoede onder bepaalde etnisch-culturele minderheden grondig onderzocht. Later werden deze gegevens verrijkt in de jaarlijkse armoederapporten. Niet minder dan 54 % van de mensen van Marokkaanse herkomst leeft onder de armoedegrens. Voor mensen van Turkse afkomst was dat 33 %. Uit ander onderzoek blijkt dat het bij mensen van Oost-Europese herkomst op 36 % ligt⁵. Voor bepaalde gemeenschappen, zoals de Afrikaanse of de Roma, zijn er geen cijfers voorhanden, al blijkt uit informele rondvragen van enkele federaties dat die cijfers nog hoger moeten liggen. Mensen zonder een Wettig Verblijf (MZWV) vormen een extra kwetsbare groep. Het is moeilijk om een betrouwbaar beeld te schetsen, maar volgens de bevraging van het Hiva, leeft 93% tot 96 % van hen onder de armoedegrens⁶.

'Gekleurde armoede' is daarom een term die sinds enkele jaren steeds vaker in rapporten en jaarboeken opduikt. Ook bij enkele etnisch-culturele verenigingen worden onder deze noemer activiteiten georganiseerd om armoede bij de eigen achterban te belichten. De term houdt niet in dat mensen in de armoede terecht komen omdat ze een andere huidskleur of culturele achtergrond of afkomst hebben. Aangezien sociale breuklijnen hier samenvallen met etnische breuklijnen lijkt er een lineair, oorzakelijk verband te zijn tussen culturele achtergrond en klasse.

In een moderne, democratische samenleving is en mag echter niemand voorbestemd zijn om in armoede te leven. Voor het Minderhedenforum is 'gekleurde armoede' daarom net als 'witte armoede', zij het met bijkomende uitsluitingsgronden die specifiek gerelateerd zijn aan een (recente) migratieachtergrond. Het gaat

⁴ Jan Vranken & Danielle Dierickx, 'Over kleurschakeringen en tinten van armoede en sociale uitsluiting', in , Danielle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven, p. 40.

⁵ Danielle DIERCKX, Stijn OOSTERLYNCK, Jill COENE & An VAN HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2012*, Acco, Leuven, 2012, p. 483.

⁶ Resultaten van de bevraging uitgevoerd door Hiva in 2010, bij 170 mensen zonder wettig verblijf, in *Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2011*, OASeS, Acco, Leuven, 2011, p. 381-396.

onder andere om discriminatie of uitsluiting op basis van afkomst, levensbeschouwing, taal of verblijfsstatus, en soms een combinatie hiervan.

Administratieve vereisten (zoals het hebben van de Belgische nationaliteit, de erkenning van diploma's), verblijfsstatus, culturele patronen, verschillen in bestedingpatronen zoals steun aan de familie in het land van herkomst: het zijn allemaal factoren die een deel van een complex verhaal vertellen. Een verhaal met verantwoordelijkheden op verschillende niveaus: micro (individu, gezin), meso (organisatie) en macro (samenleving, overheid).

Armoede bij etnisch-culturele minderheden heeft namelijk ook te maken met het feit dat het beleid en de instellingen zich nog niet hebben aangepast aan een maatschappij met een diverse bevolking. Zo is het onderwijs nog steeds niet afgestemd op de huidige superdiverse en meertalige realiteit. Zo lopen mensen essentiële informatie mis omdat ze de bestuurlijke of administratieve taal onvoldoende beheersen – hoewel dit laatste ook geldt voor witte Vlamingen. Door een gebrek aan tolken stopt de aansluiting op de reguliere kanalen van de verzorgingsstaat. Al deze vormen van uitsluiting werken in op elkaar en verhogen zo de kwetsbaarheid van etnisch-culturele minderheden.

1.3. Hoe uit armoede bij mensen met een migratieachtergrond zich?

1.3.1. Gelijke kansen in het onderwijs: bestrijding van kinderarmoede

Onderwijs is een belangrijke hefboom om uit de armoede te geraken. Helaas wijst onderzoek uit dat het Vlaamse onderwijssysteem nog vaak ongelijkheid reproduceert. Uit het OESO-rapport blijkt dat België wereldkampioen is in sociale ongelijkheid op school⁷. Nergens vind je een grotere kloof tussen de sterkste en zwakste presteerders op school. Het onderwijs in Vlaanderen vermindert de sociale ongelijkheid niet, maar bevestigt en versterkt ze nog.

Daarbij worden de slaagkansen in het secundair onderwijs nog steeds voor een belangrijk deel bepaald door de opleiding en de beroepssituatie van de ouders, zo blijkt uit recent onderzoek van Orhan Agirdag van de Universiteit Gent⁸. Dit is het **ouderlijk kapitaal**: hoe hoger de opleiding en het inkomen van de ouders, hoe kleiner de kans dat hun kinderen moeten stappen in een maatschappelijk lager gewaardeerde onderwijsvorm of gevangen worden in de waterval.

Zo blijkt dat wanneer vader of moeder hooggeschoold is, 9 op de 10 jongeren doorstromen naar het hoger onderwijs. Dat loopt terug tot 44 % wanneer de moeder laaggeschoold is en 48 % wanneer vader laaggeschoold is⁹.

Sociaaleconomische factoren zijn dus doorslaggevender voor de slaagkansen op school dan etnische achtergrond. En de kinderarmoede bij mensen met een migratieachtergrond is bijzonder hoog. In het Vlaamse Gewest bedraagt het kinderarmoedecijfer 4,5 % bij kinderen met een moeder van Belgische herkomst. Bij kinderen met een moeder met een migratie-achtergrond loopt dat cijfer op tot 28,4 %.¹⁰

⁷ OECD, "Settling In: OECD Indicators of Immigrant Integration 2012", OECD, Paris, 3 December 2012, 173 p.

⁸ Orhan AGIRDAG, *De zwarte doos van schoolsegregatie geopend : een mixed-method onderzoek naar de effecten van schoolcompositie op de onderwijsprestaties, het zelfbeeld en het schoolwelbevinden van de leerlingen in het lager onderwijs met bijzondere aandacht voor intermediaire processen*, doctoraatsproefschrift in de Sociologie, Universiteit Gent, 2011.

⁹ Gezamenlijk onderzoek door de Studiegroep van Onderwijs naar de Arbeidsmarkt (SONAR), de interuniversitaire en interdisciplinaire onderzoeksgroep van het HIVA van de KU Leuven, de Vrije Universiteit Brussel, de Universiteit Gent en de Universiteit Antwerpen, website Administratie, planning en statistiek.

¹⁰ Danielle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven.

Op school ervaren kinderen met een migratieachtergrond bijkomende vormen van uitsluiting. Voor velen van hen is de school een onveilige leeromgeving waardoor hun slaagkansen verder worden aangetast. Hun thuiscultuur of meertaligheid wordt niet gezien als een troef in deze geglobaliseerde wereld, maar als de enige oorzaak van hun schoolachterstand. Hun identiteit krijgt op school geen plaats, waardoor ze zich minder herkennen in de school, er minder vertrouwen in hebben en meer moeite hebben met de lesinhoud. Ook hun ouders voelen zich er zelden thuis. Uit de ervaringen van onze achterban blijkt dat veel scholen het absolute minimum – ouders informeren over schoolresultaten, hun de kans geven hun bezorgdheid te uiten en hen zo vroeg mogelijk informeren bij leerproblemen – niet doen.

1.3.2. Armoede en werk

Een inkomen uit arbeid is een belangrijke buffer tegen armoede. Helaas hebben mensen uit etnisch-culturele minderheden veel minder vaak een baan. De totale werkzaamheidsgraad lag in 2012 op 71,5 %, maar bleef voor personen met een nationaliteit van buiten de EU steken op een schamele 42,7 %¹¹. Van mensen geboren buiten de EU was dat jaar slechts 51,8 % aan de slag. Bij de VDAB had in 2002 15 % van de niet-werkende werkzoekenden een migratieachtergrond, in 2014 loopt hun aandeel op tot 25,9 %.

Of nog , terwijl de werkloosheid bijna 10% Belgen treft, stijgt dit cijfer tot 21% bij Turken en Marokkanen¹²

Arbeid als buffer tegen armoede, dat betekent: een duurzame baan met een degelijk loon. Bekijken we hoger genoemde cijfers van dichterbij, dan blijkt dat de mensen met een migratieachtergrond die wel aan de slag zijn, vaker werken in deeltijdse of tijdelijke contracten en in preciaire statuten zoals uitzendarbeid, dienstencheques, mini-jobs of zwartwerk.

Bijna 10 % van de werkenden van Maghrebijnse of Turkse afkomst is uitzendkracht, tegenover 2 % van de witte Belgen. Bovendien werkt de springplank van interim naar een vaste baan voor etnisch-culturele minderheden minder goed¹³. Wie een migratieachtergrond heeft, heeft ook vaker banen die kwetsbaar maken, in ongezonde, harde werkomstandigheden en tegen slechte loonvoorwaarden.

Mensen uit etnisch-culturele minderheden vinden moeilijker aansluiting bij de dienstensector die in België economisch zo zwaar is gaan wegen sinds de tweede helft van de vorige eeuw. Bediendensectoren als de zorg, de financiële sector, de ambtenarij en het onderwijs zijn nog steeds witte bastions. Naast scholingsniveau spelen ook de overdreven nadruk op het 'juiste' diploma, de nationaliteitsvoorwaarden, onredelijke taaleisen, de bevooroordeelde of weinig transparante selectieprocedures en de corporatistische reflexen de outsiders parten.

Een groot deel van de werkende armen in Vlaanderen zijn mensen met een migratieachtergrond. De helft van de werkenden afkomstig uit Azië, Zuid- en Centraal-Amerika, Europese niet-EU landen, de Maghreb of Afrika beneden de Sahara heeft een loon uit de drie laagste van de tien looncategorieën¹⁴. Het leven van de 'working poor' wordt gekenmerkt door een onzeker en laag inkomen, en een opeenstapeling van problemen zoals een gebrekkige toegang tot betaalbare en flexibele kinderopvang in de buurt, die er vaak toe leidt dat ze hun werk (moeten) opgeven.

¹¹ Data van 2012 op basis van de Enquête naar de Arbeidskrachten (EAK) – zie ook: www.werk.be/cijfers.

¹² Dierckx, Vranken, Coene & Van Haarlem (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting, Jaarboek 2011*, Leuven/Den Haag: Acco, 2011, p. 448.

¹³ CGKR & FOD WASO, *Socio-economische monitoring*, Brussel, Centrum voor Gelijke Kansen en Racismebestrijding en FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg departement, 2013 (op basis van cijfergegevens van 2008)

¹⁴ Idem.

Maar ook een diploma is geen garantie op een duurzame baan. De werkzaamheidsgraad voor hooggeschoolden geboren buiten de EU-27 ligt met 67,0 % gevoelig lager dan bij de in België geboren hooggeschoolden (88,2 %). Helemaal alarmerend is dat het verschil in arbeidsdeelname tussen mensen met een Belgische en deze met een niet-Europese herkomst niet daalt, maar stijgt met het opleidingsniveau. Voor hooggeschoolden gaapt er een kloof van 32 %, voor laaggeschoolden is dat 24 %.¹⁵ De knelpunten die personen met een migratieachtergrond op de arbeidsmarkt ervaren zijn dus niet alleen te herleiden tot een verschil in scholingsgraad tussen autochtonen en mensen met een vreemde herkomst.

Hun achterstelling op de arbeidsmarkt kan ook niet worden gereduceerd tot een taalprobleem. Uit de socio-economische monitoring van de FOD Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en het Interfederaal Gelijkekansen centrum blijkt immers dat ook tweede-generatiejongeren moeizaam instromen op de arbeidsmarkt.

Discriminatie in al haar facetten wordt dan weer vaak onderschat als oorzaak van de slechte arbeidsmarktpositie van etnisch-culturele minderheden in dit land. Zo blijkt dat 7 op de 10 HR-managers verklaart "liever geen allochtonen aan te werven. Vier op de tien Vlamingen geven aan dat herkomst mag meespelen als reden om iemand al dan niet aan te nemen"¹⁶.

Een undercoverreportage van het EEN-programma VOLT in 2010 toonde aan dat 6 op de 8 uitzendkantoren er geen graten in zien om uitzendkrachten uit te sluiten op basis van herkomst. Discriminatie bij werving, selectie en op de werkvloer is alomtegenwoordig en verantwoordelijk voor de structurele uitsluiting van etnisch-culturele minderheden op de arbeidsmarkt.

1.3.3. Armoede en wonen

De Belgische woonmarkt wordt gekenmerkt door een grote groep eigenaars. Zo blijkt dat 73,5 % van de Vlaamse huishoudens eigenaar is van de woonst¹⁷. Uit de EU-statistiek van Inkomens en Levensomstandigheden (afgekort als *EU-SILC*) blijkt dat dit cijfer voor de etnisch-culturele minderheden in België veel lager ligt. Zij huren vaker dan dat ze eigenaar zijn, hoewel er op dit vlak wel verschillen zijn tussen etnisch-culturele minderheden onderling. Zo zijn mensen van Turkse en Noordwest-Europese herkomst even vaak eigenaar als witte Vlamingen, terwijl mensen van Marokkaanse en Oost-Europese herkomst dan weer minder vaak een eigen woning hebben.

Huurders met een migratieachtergrond, die vaak behoren tot de kansarmen, botsen op de structurele tekorten van de woonmarkt. Zo is er een groot gebrek aan sociale woningen en lopen de wachtlijsten al snel op tot vijf jaar in sommige steden. Door dit tekort komen huurders vaak terecht in woningen van een slechtere kwaliteit op de private markt. Deze woningen zijn doorgaans slecht geïsoleerd, wat een hogere energiekost met zich meebrengt.

De kans dat een huurder in armoede verzeild geraakt is drie keer zo hoog als bij eigenaar (29 % tegenover 10 %) ¹⁸. Vooral grotere gezinnen in armoede, met meer dan drie kinderen, hebben het moeilijk om een geschikte,

¹⁵ Bron: WSE- bewerking van EAK-enquête 2012. Zie ook het rapport van het Minderhedenforum: Nele Spaas en Mohamed Lahlali, *Evaluatie van 10 jaar decreet evenredige arbeidsdeelname*, Minderhedenforum, 2012.

¹⁶ Elke Valgaeren, *Het leven zoals het is en zou moeten zijn. Publieke opinie over gelijke kansen in Vlaanderen*, Steunpunt Gelijkekansenbeleid, Gelijke kansen in de samenleving, Diepenbeek, Antwerpen, 2011.

¹⁷ Het Grote Woononderzoek 2013, Steunpunt Wonen, 2013.

¹⁸ Cijfers Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (ADSEI), in An Van Haarlem, Jill Coene en Patrick Lusyne, 'De superdiversiteit van armoede en sociale uitsluiting', in Daniëlle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven, pp. 177-198.

nette en betaalbare woning te vinden met voldoende slaapkamers. Heel vaak delen verschillende kinderen één slaapkamer, wat ook negatieve gevolgen kan hebben voor hun schoolresultaten.

Daarnaast worden ze ook nog eens uitgesloten op de private woonmarkt omwille van hun afkomst, cultuur of levensbeschouwing, naam, huidskleur. Uit de woonenquête van het Minderhedenforum (2014) blijkt dat 52 % van de respondenten discriminatie heeft ervaren in de zoektocht naar een woning¹⁹.

1.3.4. Beeldvorming en sociale uitsluiting

Wanneer op groepen wordt neergekeken, voelen die zich niet gewaardeerd en gekwetst; dit leidt tot een negatief zelfbeeld. Dat is ook zo bij mensen met een migratieachtergrond. Bijna dagelijks worden mensen stereotiep of negatief afgebeeld in de media. Sociale problemen zoals schooluitval, werkloosheid en de gevolgen daarvan worden *geculturaliseerd*. Door deze 'framing' worden sociale problemen en asociaal gedrag exclusief toegeschreven aan bepaalde bevolkingsgroepen.

Afkomst wordt soms ook in verband gebracht met criminaliteit. Dat zorgt voor vijandigheid tegenover etnisch-culturele minderheden en voor een wantrouwen tussen grote groepen mensen in de samenleving. Politieke partijen durven de populistische kaart te trekken voor electorale doeleinden; ze verspreiden deze stigmatiserende denkbeelden, counteren ze onvoldoende of laten het na om het maatschappelijke signaal te sturen dat discriminatie niet kan.

Het effect op de mensen zelf is niet te onderschatten. Wie elke dag moet opboksen tegen zulke vooroordelen kan de moed verliezen en haakt sneller af. De stress heeft een zware impact op het mentale welbevinden. Door alle negatieve stereotyperingen die mensen ondergaan dreigt een 'self fulfilling prophecy', waarbij ze zich gaan gedragen naar het beeld dat over hen verspreid wordt.

1.3.5. Armoede en (geestelijke) gezondheid

In armoede leven heeft een serieuze impact op de gezondheid. Ook hier tekent zich een kloof af tussen mensen met en mensen zonder een migratieachtergrond. Mensen met een migratieachtergrond lopen een hoger risico op infectieziekten, chronische aandoeningen, een slechtere subjectieve gezondheid, depressie, angststoornissen en psychotische aandoeningen²⁰.

Dit verhoogde risico hangt voor een belangrijk deel samen met de lagere socio-economische status. Ondanks de maatregelen om de gezondheidszorg toegankelijk te maken voor iedereen, stelt 44 % van laaggeschoolde en 14% van hooggeschoolde Belgen medische zorgen uit om financiële redenen.²¹

Dat vertaalt zich ook naar de levensverwachting: terwijl een man van 25 jaar zonder diploma nog slechts 28 gezonde jaren voor de boeg heeft, heeft een man van 25 jaar met een diploma hoger onderwijs nog 46 jaren²².

¹⁹ Catelijne Devriendt & Mohamed Benhaddou, *Rapport 'Wonen en etnisch-culturele minderheden'*, Minderhedenforum, Brussel, 2014.

²⁰ Ilse Derluyn, Vincent Lorant, Marie Dauvrin, Hans Verrept & Isabelle Coune, 'Gelijkwaardige gezondheid voor migranten en etnisch-culturele minderheden', in Danielle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven, pp. 263-284.

²¹ An Van Haarlem en Jill Coene, 'Armoede en sociale uitsluiting ontcijferd', in Danielle DIERCKX, Stijn OOSTERLYNCK, Jill COENE & An VAN HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale uitsluiting. Jaarboek 2012*, Acco: Leuven, p. 447.

²² Jill Coene, 'Naar een gezonde geest in een gezond lichaam voor iedereen', in Danielle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven, p.119.

Maar ook hier is het socio-economische gegeven niet allesverklarend en zijn er bijkomende knelpunten voor mensen met een migratieachtergrond. De drempels in de toegang tot de gezondheidszorg zijn hoger, niet in het minst voor mensen met een precair verblijfsstatuut. Mensen met een migratieherkomst blijken ook minder vaak een vaste huisarts te hebben en minder gebruik te maken van preventie. Hulpverleners hebben niet altijd de nodige interculturele competenties.²³

Discriminatie en sociale uitsluiting zetten bijkomende druk op psychische gezondheid. Er is echter nog te weinig geweten over de mentale gezondheid van mensen met een migratieachtergrond.

1.3.6. Hoe snel slijt weerbaarheid?

Hoewel armoede steeds een nefaste invloed heeft op de kansen op een volwaardige deelname aan het maatschappelijke leven, zien we niettemin een verschil in de beleving ervan.

Allereerst is het opletten met veralgemeningen. 'Dé arme' bestaat niet. Mensen hebben heel uiteenlopende ervaringen. Velen bevinden zich qua inkomen net onder of net boven de armoedegrens; er is dus een brede grijze zone.

Armoede wordt ook op een andere manier beleefd naargelang de voorgeschiedenis en de achtergrond. Mensen uit de eerste-generatiemigratie hebben als referentiekader vaak nog het land van oorsprong. Als ze het daar moeilijk hadden, dan zien ze hier voor zichzelf een zekere vooruitgang in vergelijking met wat ze hebben achtergelaten. Voor nieuwkomers die het in hun thuisland wel goed hadden en die hier in veel armoediger omstandigheden moeten overleven, is het hard ontwaken.

Nieuwkomers geloven nog sterk in sociale mobiliteit en hopen dat, nadat ze de obstakels van taal, diploma (-erkenning) enzoverder hebben overwonnen, de deuren zich zullen openen. Hun weerbaarheid is (nog) groot. Mensen van de tweede generatie echter hebben ervaren dat die obstakels overwinnen op zijn minst bijzonder moeilijk is. In die zin sluit hun ervaring vaker meer aan bij die van (witte) generatie-armen, die al langer in armoede leven en veelal geen hoop meer koesteren of geen uitweg meer zien.

Bovendien stellen we vast dat de weerbare houding, bijvoorbeeld van nieuwkomers, slijt na een lange periode in armoede of na vele confrontaties met discriminatie. Het gevaar van een groeiende generatiearmoede bij etnisch-culturele minderheden loert daarmee om de hoek.

1.3.7. Sociaal kapitaal als vangnet?

Sommige migratiegemeenschappen werden van oudsher gekenmerkt door een sterke samenhang en solidariteit. Zo werden bij mensen van Marokkaanse en Turkse herkomst familieleden en vrienden een handje geholpen bij moeilijkheden. Dit sociaal kapitaal van familie, vrienden en kennissen die er zijn in geval van nood, staat echter onder druk.

Zo blijkt dat dat door de stijgende armoedecijfers deze solidariteit steeds meer afkalft²⁴. Migrantengemeenschappen worden groter en versnipperen. Ook zij ontsnappen niet aan maatschappelijke

²³ Danielle DIERCKX, Jan VRANKEN, Jill COENE & An Van HAARLEM (red.), *Armoede en Sociale Uitsluiting. Jaarboek 2011*, Acco: Leuven, pp. 549.

²⁴ Dierckx Danielle, Geerts Anneline, Van Dam Sylvie. *De teloorgang van Thouiza? Een verkenning van de oplossingsstrategieën van personen van buitenlandse herkomst in armoede*, Antwerpen, Universiteit Antwerpen, 2013.

tendensen zoals individualisering en een stijgend aantal scheidingen. Bovendien speelt ook de wederkerigheid in deze relaties een rol: wie niets kan teruggeven, zal op termijn ook niets meer krijgen.

Sociaal kapitaal kan mensen helpen met dringende noden, maar de impact hiervan moet ook gerelativeerd worden gezien de toenemende migratie, de superdiversiteit en de individualisering. Mensen die weinig of geen contacten hebben binnen de 'gemeenschap' stuiten dan op een dubbele uitsluiting. Soms is het voor hen ook moeilijk om hun situatie aan te kaarten binnen de gemeenschap, omdat armoede niet bespreekbaar is, soms vinden ze eerder hulp bij andere gemeenschappen en bij verenigingen

Want tot op zekere hoogte – en steeds vaker – lijken zelforganisaties in dat gat te springen. Welke rol kunnen en willen verenigingen van etnisch-culturele minderheden opnemen in deze context? We onderzoeken het in het volgende deel van deze tekst.

2. Verenigingen van etnisch-culturele minderheden en armoedebestrijding

Armoedebestrijding is geen zaak van één agentschap, dienst of vereniging, maar vraagt een gecoördineerd beleid. Het is een collectieve verantwoordelijkheid van alle overheden, van verenigingen, van de private markt. Ook de etnisch-culturele verenigingen leveren een bijdrage. Wat doen ze, vanuit die sociaal-culturele invalshoek, aan armoedebestrijding bij hun achterban?

2.1. Wie zijn de etnisch-culturele verenigingen?

Het nog jonge verenigingsleven van de etnisch-culturele minderheden zit in de lift. In meer dan 1.800 **zelforganisaties** zetten honderden vrijwilligers zich elke dag in om hun achterban te versterken, om hun stem luid te laten klinken en om bruggen te bouwen met de rest van de samenleving. Een aantal spelers is ondertussen al stevig verankerd in het middenveld in Vlaanderen en Brussel.

Ze worden met raad en daad bijgestaan door de **etnisch-culturele federaties**, die deze afdelingen coachen, logistiek en inhoudelijk ondersteunen en hun stem versterken. Samen vormen zij de etnisch-culturele verenigingen. Bij het Minderhedenforum zijn 13 federaties en zowat 1.200 afdelingen aangesloten, die ook zijn erkend en/of gesubsidieerd door de Vlaamse overheid in het raam van het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk.

De etnisch-culturele verenigingen vertegenwoordigen een **zeer diverse achterban**. Terwijl vele federaties zich in de beginjaren vooral verenigden rond één bepaalde minderheid, en vaak rond culturele ankerpunten, sloten zich in de loop der jaren steeds vaker afdelingen van andere minderheden aan. De federaties groeiden uit tot grotere landelijke verenigingen met een internationaler profiel en een ruime waaier aan activiteiten en actiedomeinen.

2.2. Bevraging etnisch-culturele verenigingen over armoede

De zelforganisaties gaan in hun werking uit van de sterktes van hun achterban, ook al leeft die vaak in een moeilijke context van kansarmoede en sociale uitsluiting. Ze doen elk op hun manier aan armoedebestrijding, impliciet of expliciet, bewust of onbewust.

Maar hoe goed bereiken de etnisch-culturele verenigingen mensen die in armoede leven? Hoe kijken deze groepen zelf naar hun situatie? Benoemen ze die armoede, doet de organisatie dat? Hoe werken verenigingen rond dit thema?

Het Minderhedenforum deed een rondvraag bij tien federaties en afdelingen: het Platform Afrikaanse Gemeenschappen, Internationaal Comité, Federatie Marokkaanse Verenigingen, Turkse Unie, Federatie Wereldvrouwen, AFADS, CDC, Tourikia, Al Manar en Al Ikram (*zie ook deel 3*).

2.3. Hoe kijken etnisch-culturele verenigingen naar armoede?

De buitenwacht mag armoede vaak vereenzelvigen met geldgebrek, voor de ondervraagde verenigingen is het duidelijk: de financiële problemen van een deel van hun achterban zijn het gevolg en niet de oorzaak van armoede. Die oorzaak ligt voor hen bij **sociale uitsluiting op maatschappelijke domeinen** die een mensenleven bepalen, te beginnen met onderwijs, werk, wonen en participatie.

“Iedereen wil een rol spelen in de samenleving,” zegt Willy Musitu van het Platform Afrikaanse Gemeenschappen. “Nieuw- en oudkomers krijgen geen of minder kansen op dit vlak, door uitsluitingsmechanismen, door discriminatie. Het gevolg is een vorm van innerlijke armoede: ook al ben je goed geïntegreerd, je maakt geen deel uit van het geheel.”

“Ik zie bij deze mensen een **kluwen van problemen** dat alle levensdomeinen aantast,” zegt Gülser Talancıoğlu van de Turkse Unie. “Ze hangen samen en versterken elkaar, waardoor mensen kansen en mogelijkheden missen op alle vlakken. Dit duwt hen in een **isolement**,” zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen.

Dit isolement wordt nog vergroot door de **kenniskloof**, die de achterban zelf vaak aanwijst als boosdoener, en die een direct gevolg is van sociale uitsluiting. Niet weten dat je met een ziek kind een beroep kunt doen op de opvangdienst van het ziekenfonds, zodat je je baan verliest; dat je bij het OCMW terecht kunt voor schuldbemiddeling, zodat de deurwaardersbezoeken elkaar opvolgen. “Geen toegang hebben tot kennis doet iets in het leven, maar ook in de hoofden van mensen,” zegt Saloua Aharrar van Al Manar.

2.4. Hoe herkennen ze armoede bij hun achterban?

Mensen die het financieel moeilijk hebben, zullen niet snel zelf zeggen dat ze in armoede leven (*zie verder*). Maar verenigingen herkennen signalen: opmerkingen in de klasagenda die ouders laten lezen, activiteiten waarbij steeds dezelfde leden wegblijven, uiterlijke tekenen van stress door de dagelijkse strijd om het overleven.

Al blijken zeker verenigingen die niet specifiek rond armoede werken, nog wel eens verrast door de omvang van armoede bij de achterban. Toen de Federatie Wereldvrouwen in 2013 gesprekstafels organiseerde rond moederschap en opvoeding, samen met trekkersfiguren uit haar lidverenigingen, sprong materiële deprivatie er spontaan als thema uit.

“Wij wisten wel dat ze het niet gemakkelijk hebben. Als we verenigingen bezoeken, gebeurt het vaak dat vrijwilligers terzijde even hulp vragen met een brief van een deurwaarder of een herinneringsbrief voor een factuur. Maar door de gesprekstafels zijn we gaan beseffen hoe moeilijk een heel aantal het heeft,” zegt coördinator Sarah Herbots. Ze had zich naar eigen zeggen wat laten misleiden door een bepaald beeld van hoe een arme zich gedraagt, een beeld dat niet klopt met de sterke trekkersfiguren die zij ziet.

'Gekleurde armoede'

Door de band wordt de term 'gekleurde armoede' ervaren als de zoveelste manier om te stigmatiseren. Te negatief, te veel nadruk op het verschil. "Je moet mensen die hulp kunnen gebruiken niet in aparte hokjes duwen," zegt Nordin Cherkaoui van Al Ikram. "Misschien, als etnisch-culturele minderheden meer in beeld worden gebracht zoals ze zijn in plaats van uitsluitend negatief, dat het dan minder een probleem wordt om armoede bij deze groep zo te benoemen", meent Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen.

Armoede is armoede dus, de uitsluitingsmechanismen zijn dezelfde als voor 'witte' armen. "Veel factoren zijn inderdaad dezelfde, maar het is vooral de combinatie ervan die zwaarder weegt bij etnisch-culturele minderheden," zegt Ylva Berg van Internationaal Comité. Al spelen er extra factoren zoals taal, erkenning van diploma's of discriminatie en vooroordelen. "Voor de buitenwereld kan 'gekleurde armoede' een duidelijke term zijn," gaat Berg verder, "de etnisch-culturele minderheden zijn niet één groep. Zodat de term in de realiteit toch weer de lading niet dekt."

2.5. Hoe wordt armoede beleefd?

Het dominante politieke discours, dat ook in de samenleving luider klinkt, wil dat armoede toch vooral ook een individuele verantwoordelijkheid is. Wie echt wil, vindt werk. Wie echt vecht, komt uit de armoede. Het stigma dat aan armoede kleeft, is voor mensen met een migratieachtergrond nog dubbel zo zwaar door de hardnekkige vooroordelen: 'ze willen niet werken', 'ze willen de taal niet leren'.

Aan dat discours van 'eigen schuld, dikke bult' valt niet te ontsnappen. Het drukt op mensen die in armoede leven. Sommige verenigingen hebben het gevoel dat hun achterban dit schuldgevoel deels geïnterioriseerd heeft: ze wijzen voor hun situatie naar zichzelf of naar hun partner, als verantwoordelijk. "Alleen voor de moeilijke toegang tot werk wijzen ze naar de samenleving en het beleid," ziet Gülser Talancıoglu van de Turkse Unie.

Bij andere federaties zoals het Platform Afrikaanse Gemeenschappen klinkt het dat hun achterban zich net geen **schuldgevoel** laat aanpraten. "Ze weten dat zij alles doen wat ze kunnen om de taal te leren, om werk te vinden, om opleidingen te volgen," zegt Willy Musitu. "De structurele aanpak van sociale uitsluiting ligt niet in hun handen."

Maar ze voelen zich wel **nutteloos en beschadigd**. "Armoede ervaren zij als een toestand waarin ze hun talenten niet kunnen gebruiken en geen invloed hebben," zegt Musitu. "Iemand zei tijdens onze ervaringsuitwisselingen: 'Ik kan niets geven. Niet omdat ik niet wil, maar omdat ik geen kansen krijg.'"

En er is toch ook **schaamte**. "Hoe vaak heb ik het niet gezien?" vraagt Nordin Cherkaoui van Al Ikram. "Mensen die bij ons binnenstappen, een voedselpakket krijgen, naar buiten gaan en dan op hun stappen terugkeren en beginnen te huilen. Uit blijdschap. Dan blijkt dat ze al een paar dagen niets gegeten hebben en dat ze niet vroeger kwamen omdat ze zich schaamden." Vaak ziet Gülser Talancıoglu van de Turkse Unie dat mensen geen hulp durven te vragen omdat ze bang zijn voor de reacties vanuit de eigen gemeenschap. "Naar het OCMW gaan, dat doe je niet. Mensen denken dat je iets vreselijks moet gedaan hebben om daar te moeten aankloppen."

Mensen in armoede met een migratieachtergrond hebben vaak het gevoel dat ze vooral hun eigen overleven organiseren, met strategieën die ze met elkaar delen. Ze vinden steun, warmte en hulp binnen kerken of moskeeën. En er is de onderlinge solidariteit van verenigingen, burens en kennissen voor een maaltijd, een bed voor de nacht, een schouder om op te leunen – ook al staat die solidariteit onder druk.

“Op een ervaringsuitwisseling zei iemand van het Netwerk tegen Armoede: ‘Hulp vragen aan een buur of een kennis, dat geeft mensen toch een schuldgevoel?’” zegt Willy Musitu. “Bij Afrikanen is dat niet zo, integendeel, het versterkt de banden. Mensen hebben een morele plicht om elkaar te helpen.”

2.6. Werken de etnisch-culturele verenigingen rond armoede?

Uit onderzoek blijkt dat armoede, na discriminatie, het thema is waarrond etnisch-culturele verenigingen het vaakst activiteiten organiseren²⁵. Van onze eigen kanalen krijgen wij het signaal dat verenigingen overbevraagd zijn voor projecten, samenwerkingen en rondetafels over armoede. **Gezien de hoge armoedecijfers bij vele gemeenschappen is dat onvermijdelijk.** Dat blijkt ook uit de bevraging.

“Ik zie lidverenigingen meer en meer werken rond armoede,” zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen. Vaak gaat het om nieuwe groepen, nog vaker zijn het initiatieven van nieuwkomers. “Omdat het nijpender wordt, want de situatie wordt steeds erger. Ze zien dat meer mensen in hetzelfde schuitje zitten als zij en ze willen daar samen iets aan doen. Ze zijn niet langer beschaamd, ze zijn boos.”

De sociaal-culturele methodiek, die onder andere probeert om mensen en hun plek in de samenleving te versterken, is op zich al een manier om een buffer op te trekken in het gevecht tegen armoede. Misschien valt het daarom voor de buitenwacht ook minder op dat etnisch-culturele verenigingen actief zijn rond dit thema, zij het vaak onder het mom van andere activiteiten.

Vooraleer we nader bekijken hoe etnisch-culturele verenigingen dat doen, nog deze vraag: **bereiken ze ook de meest kwetsbaren onder de kansarmen?** Verenigingen als Al Ikram, die voeding en kleding bedeedt, basisbehoeften dus, hebben als doelgroep de allerkwetsbaarsten die buiten alle netwerken, ook die van verenigingen en zelfs die van de solidariteit vallen. Dat is minder het geval voor andere verenigingen, die vooral mensen bereiken die de weg naar de zelforganisatie al gevonden hebben en die al wat sterker staan, vaak net door die werking.

“Maar die leden hebben op hun beurt wel contacten met mensen die het heel moeilijk hebben en die wij niet bereiken,” zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen. “Die gaan niet naar reguliere instanties, ze spreken gewoon op straat iemand aan die dezelfde nationaliteit heeft of dezelfde taal spreekt en worden dan doorverwezen naar trekkersfiguren zoals onze vrouwen, die in gemeenschap gekend zijn.”

Dat is ook de ervaring van Saloua Aharrar van Al Manar, die in de reguliere werking een mix van vrouwen aantrekt, onder wie ook veel vrouwen in armoede, maar de meest kwetsbaren vooral ziet komen naar de zitdagen van zijn Doorverwijspunt, waar mensen hulp vragen en krijgen voor allerlei problemen. Het zijn vaak leden van Al Manar die hen daar heen brengen.

2.6.1. Armoede en kwetsbaarheid als aandachtspunt

Alle ondervraagde verenigingen houden rekening met het feit dat een flink deel van hun achterban het moeilijk heeft om maandelijks de eindjes aan elkaar te knopen, al wil de invulling daarvan verschillen.

Veel verenigingen houden activiteiten gratis om alvast financiële drempels te elimineren. Een aantal verenigingen heeft een vzw-structuur en moet dus deelnemersbijdragen innen, maar dat gebeurt niet.

²⁵ Rebecca Thys, ‘De mobilisatie van etnische verenigingen rond armoede in Brussel’, in Gert Verschraegen, Clemens de Olde, Stijn Oosterlynck, Frédéric Vandermoere en Danille Dierckx, *Over gevestigden en buitenstaanders. Armoede, diversiteit en stedelijkheid, Jubileumboek 25 jaar OASeS, OASeS*, Acco, Leuven/Den Haag, 2014, pp. 419-440.

Federaties ondersteunen hun leden door gratis vormingen aan te bieden die lidverenigingen dan gratis kunnen organiseren voor hun achterban. Verenigingen komen ook tussenbeide voor vervoerskosten, al staat dit onder druk omdat in de subsidies gesneden wordt.

De werking bekostigen is voor verenigingen een steeds nijpender probleem. Om lidverenigingen, die volledig afhankelijk zijn van subsidies van gemeenten, op dit vlak meer ademruimte te geven, hoopt de Federatie Wereldvrouwen in de nabije toekomst van start te kunnen gaan met een collectief fondsenwervingstraject. Ze wil leden leren om talent in eigen rangen aan te boren en in te zetten om fondsen te werven, in een coöperatief traject.

Er zijn ook verenigingen die er voor kiezen om activiteiten niet (helemaal) gratis te maken. Al Manar vraagt steeds een op zijn minst symbolische bijdrage van leden voor bepaalde activiteiten. Vormingen zijn gratis, maar workshops zijn betalend, 1 tot 2 euro, ook al telt Al Manar een heel aantal leden dat moeilijker rondkomt.

“Dat is onze filosofie: we geven niets op een schoteltje, want zo is het leven niet. Maar we proberen wel oplossingen te vinden opdat activiteiten toegankelijk zijn voor iedereen,” zegt Saloua Aharrar. Subsidies, onderhandelen om prijzen te drukken of de activiteit gratis te maken, de leden de kans geven om later te betalen. “Wat ik ook doe, is Al Manar laten betalen en zeggen dat het gratis is terwijl dat niet zo is, opdat iedereen toch mee kan.”

Er zijn ook andere manieren om leden op dit vlak te ondersteunen, bijvoorbeeld door hen via vormingen in contact te brengen met praktijken waarmee ze nog niet vertrouwd zijn, maar die een verschil kunnen maken, zoals weggeefwinkels, kringloopwinkels, LETS-groepen of repaircafés.

Zelforganisaties hebben overigens vaak een erg spontane manier van omgaan met de kwetsbaarheid van hun achterban, stelde Ylva Berg van Internationaal Comité vast tijdens het project 'Armoede Gekleurd'. “Op een bepaald moment kregen de deelnemende verenigingen van het Netwerk tegen Armoede de vraag wat ze deden als ze merkten dat iemand geen geld of eten had. Simpel: ze belden aan met een brood en die nam dat aan.”

Andere federaties hadden verhalen van verenigingen waar vrouwen het voedsel uit de eigen kast halen, waarbij ze soms een zakje rijst in tweeën knippen, omdat ze het zelf ook niet breed hebben. “Dit toont de directe manier die we bij onze verenigingen zien van te communiceren met hun leden,” zegt Ylva Berg. “In plaats van jarenlang te werken aan trajecten en methodieken gewoon direct doen wat je denkt dat op dat moment past.”

Mensen uit de achterban weten ook niet altijd waar ze een beroep kunnen doen op de bedeling van gratis of zeer goedkope tweedehandskleding of speelgoed. Soms is ook de procedure een rem, omdat ze een doorverwijsbrief moeten halen bij het OCMW. “Dat willen ze in onze gemeenschap niet, bedelen,” zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen. “Ze hopen daarom dat ze met hun vereniging of netwerk solidariteit kunnen opbouwen, waarbij iedereen elkaar helpt en de handen uit de mouwen steekt. Liever dat dan te gaan aankloppen bij een organisatie waar je allereerst van naaldje tot draadje moet aantonen dat je toch wel degelijk onder de armoedegrens valt, om pas dan aanspraak te kunnen maken op een fundamenteel mensenrecht dat in onze meritocratische samenleving verworden is tot iets waarover je ‘beschaamd’ zou moeten zijn.”

2.6.2. Sociale uitsluiting bestrijden als doel

Impliciet

Het sociaal-cultureel volwassenenwerk heeft als opdracht de achterban maatschappelijk te activeren en te vormen en gemeenschapsvorming en cultuurparticipatie te bevorderen. Wat de zelforganisaties van etnisch-culturele minderheden doen, is dus als vanzelfsprekend gericht op de strijd tegen maatschappelijke en sociale uitsluiting.

Verenigingen versterken de capaciteiten van mensen en maken hen weerbaarder. Ze informeren en maken wegwijs in de samenleving, ze leiden toe naar de juiste diensten, halen mensen uit hun isolement, helpen hen hun eigen kracht te hervinden, de eigen cultuur te waarderen en van daaruit bruggen te leggen naar de rest van de samenleving.

Welk een verschil deze aanpak maakt, voor mensen in armoede, blijkt uit de getuigenissen van de verenigingen in deze bevraging. "Ondanks hun moeilijkheden hebben de vrouwen die wij zien in de verenigingen een zelfbewustzijn waarvan ze zelf zeggen dat het het resultaat is van de werking," zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen.

Toch hebben etnisch-culturele verenigingen het gevoel dat het belang van die werking en de manier waarop ze mensen op een informele manier versterkt, miskend wordt. "Als je die werking lamlegt, dan neem je iets heel belangrijks weg dat de armoede mee bestrijdt. Ze organiseren hun eigen overleven, ook zonder dat expliciet als doelstelling te hebben."

"Wij doen niets per toeval," verwoordt Saloua Aharrar van Al Manar, het. "Er is altijd een verband met vrouwen versterken, met armoedebestrijding. Maar dat is niet expliciet. Mensen ontmoeten, dingen leren, hun geest openen, komen op plekken die voordien voor hen gesloten bleven, dat doet iets in het hoofd van mensen."

Armoede benoemen

Armoede benoemen, voor en met de achterban, is voor de bevroegde verenigingen geen prioriteit. Het thema ligt gevoelig. Verenigingen zeggen zelf dat ze geen "verkeerd beeld" van hun achterban naar buiten willen brengen. Veel mensen uit etnisch-culturele minderheden die objectief in kansarmoede leven, zien zichzelf namelijk niet als arm en noemen zichzelf ook niet arm. Armoede, dat is Somalië, dat is "de bergen in Turkije". Ze zien wel dat ze het slechter hebben dan anderen, maar daarom noemen ze zichzelf nog niet arm.

"Wij expliciteren het niet, om niet te vervallen in dat negatieve discours," zegt Saloua Aharrar van Al Manar.

"Armoede is geen taboe in de gesprekken, maar er wordt over gepraat met een zekere afstand, om uit de slachtofferrol te stappen. Hoofd hoog houden en vooruit!"

Mensen zeggen: problemen, moeilijkheden, bezorgdheden. "Als je zegt 'ik ben arm', dan ben je geen mens meer, zo wordt dat aanvoeld in de Afrikaanse cultuur," zegt Willy Musitu van het Platform Afrikaanse Gemeenschappen. "Want ook als je geen geld hebt, heb je nog andere talenten. Je kunt niet totaal arm zijn."

"Dat mensen armoede niet willen benoemen, heeft zeker ook te maken met het feit dat ze zelf goed aanvoelen dat je hen niet speciaal sterker maakt door dit aspect te benadrukken," meent Ylva Berg van Internationaal Comité.

Verenigingen passen hun aanpak aan die gevoeligheden aan. Net als anderen vindt Internationaal Comité het daarom niet belangrijk dat leden armoede expliciet benoemen in hun werking. "Voor ons telt alleen dat ze er

rond werken, spontaan, rond constructieve dingen zoals zelfvertrouwen, de ouder-kindrelatie of gelijke kansen op school.”

“We zullen niet expliciet zeggen dat we onze Moedercafés houden in het raam van armoedebestrijding,” zegt Gülser Talancıoglu van de Turkse Unie, “maar we praten wel over armoede. Nu toch, niet in het begin. Ik waarschuw nieuwelingen op voorhand ook steeds voor wat we tijdens de Moedercafés bespreken, zodat ze niet schrikken en afhaken.”

“Armoede betekent voor ons gebrek aan kansen, sociale uitsluiting,” besluit Ylva Berg. “Het is interessanter om te vertrekken vanuit dat concept dan vanuit armoede. Mensen herkennen zich daar niet in, in sociale uitsluiting wel. Je kunt uitsluiting op één vlak beginnen aan te pakken, dan heb je een ingangspoort.” Als je sociale uitsluiting hebt, is er namelijk ook sociale insluiting, die je via maatschappelijke structuren kunt bewerkstelligen.

Expliciet

Armoede is niet alleen een moeilijk hanteerbaar containerbegrip, het is ook stigmatiserend en leent zich voor veel etnisch-culturele verenigingen moeilijker tot initiatieven. Sociale uitsluiting sluit voor de verenigingen veel getrouwer aan bij wat armoede echt betekent, en dat thema en zijn deelthema's zijn gemakkelijker om expliciet mee aan de slag te gaan.

Verenigingen identificeren domeinen zoals werk, opvoeding, onderwijs, wonen of mobiliteit, maatschappelijke domeinen waarop sociale uitsluiting zich manifesteert. Daar zijn volgens hen de wortels van armoede en ook de oplossingen te vinden. Ze gebruiken die thema's als hefboom om de positie van hun achterban te verbeteren en de kansen gelijkjer te trekken.

Het sociaal-cultureel werk is er niet om het falen van het beleid op te vangen. Maar de meeste verenigingen doen dat toch. Zij voelen de druk van hun achterban om iets te doen. Ze willen hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen.

Zo is de Federatie Marokkaanse Verenigingen de bezieler van IQRA, een schoolproject dat in het schooljaar 2013-2014 van start is gegaan, als antwoord op het traditionele onderwijs dat ongelijkheid reproduceert in plaats van bestrijdt. IQRA stippelt voor ieder kind een intensief leertraject uit om de leerachterstand in één schooljaar weg te werken (zie verder, deel 3).

Verschillende verenigingen hebben projecten rond mobiliteit. De Tiense Wereldvrouwen bijvoorbeeld, een recente sociaal-culturele vereniging die gegroeid is uit een alfabetiseringsproject, organiseren samen met Mobiel 21 een fietsproject. Ze hadden dit thema zelf aangewezen vanuit hun eigen behoeften: als ze leren fietsen, kunnen ze zich gemakkelijker verplaatsen en kunnen ze besparen op vervoersbewijzen.

Er zijn kookateliers waar vrouwen gezond en lekker leren koken met een beperkt budget; vormingen in communicatie die helpen om op gelijke voet te communiceren met diensten waar ze moeten aankloppen. Er zijn Nederlandse lessen die mensen specifiek klaarstomen voor de zoektocht naar werk, uitstapjes voor kinderen van alleenstaande moeders, waarbij de werking deze vrouwen ook versterkt. Er zijn voorportaaltrajecten, waarbij zelforganisaties hun mensen opleiden om kwetsbaren toe te leiden naar reguliere instanties.

2.6.3. Specifieke projecten gericht op armoedebestrijding

Enkele federaties, zoals de Turkse Unie, Internationaal Comité en het Platform Afrikaanse Gemeenschappen, zijn een samenwerking aangegaan met het Netwerk tegen Armoede om concrete projecten rond armoede

binnen hun eigen werking op te zetten (*zie deel drie*). Met de projecten willen ze armoede bespreekbaar maken, de achterban informeren en bewustmaken, hen toeleiden naar reguliere organisaties en beleidsparticipatie stimuleren.

Een aantal federaties gaf daarbij toe dat het niet zo evident bleek te zijn om leden van de doelgroep – mensen met een migratieachtergrond in armoede – te bereiken voor het project. De samenwerking met Netwerk tegen Armoede gaf de federaties wel de kans om 'witte' armoedeorganisaties beter te leren kennen en er een duurzame relatie mee op te bouwen. Dit laat hen toe om veel sneller en efficiënter mensen uit de eigen achterban door te verwijzen en lidverenigingen te koppelen aan een witte partnerorganisatie.

Oudkomers en nieuwkomers

Zoveel verschillende factoren kleuren de beleving van armoede van mensen met een migratieachtergrond: kennis en vaardigheid, generationeel perspectief, de beleving van het migratieproces.

Nieuwkomers, zo stipten verschillende verenigingen aan, zijn vaak erg teleurgesteld en worstelen daarom met hun situatie. Ze hadden verwacht dat het leven hier gemakkelijker zou zijn, ze lopen verloren in hun nieuwe land en raken verstrikt in een taal die ze nog niet beheersen. Oudkomers hebben het voordeel dat ze beter de weg weten in de samenleving, een informatiekapitaal dat een buffer kan opwerpen tegen de ergste armoede. Anderzijds zien nieuwkomers, zeker diegenen met een diploma, hun moeilijke situatie hier als iets tijdelijks. Ze zijn heel ondernemend en nemen vaak initiatief. Ze weten wat ze in hun mars hebben en ze zijn ervan overtuigd dat er vroeg of laat kansen komen. "Bij mensen met een migratieachtergrond die hier geboren zijn en die het moeilijk hebben, zie je vaker dat kansarm zijn een identiteit is geworden," zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen. "Hun toekomstperspectief is dat. Ze hebben zich dat meer eigen gemaakt."

"Wat ik diep in de hoofden van mensen zie zitten, is het gevoel dat onze ouders of grootouders naar België zijn gekomen om geld te verdienen en een goed leven op te bouwen," meent Gülser Talancıoğlu van Turkse Unie. "Hun kinderen hebben die mentaliteit geërfd. Dat zij het zelf moeilijk hebben, daar hebben ze het lastig mee. Daarom vinden ze het moeilijk om hulp te zoeken."

2.7. Werken ze samen met witte armoedeorganisaties?

Er is belangstelling vanuit 'witte' armoedeorganisaties zoals Welzijnzorg, Welzijnsschakels of verenigingen waar armen het woord nemen om samen te werken met etnisch-culturele verenigingen rond het thema armoede. Er is openheid. Maar ook al hebben ze dezelfde doelstelling – de strijd tegen sociale uitsluiting –, toch stellen ze vaak vast dat samenwerken niet evident is.

Hoewel verschillende verenigingen hun werking openstelden naar etnisch-culturele minderheden of een afzonderlijke werking voor hen opzetten, lijkt het water over het algemeen nog te diep. Enkele bevroegde verenigingen hebben verhalen over mislukte pogingen om beide werelden samen te brengen en de netwerken zo uit te breiden. Is het de taal? Zich niet welkom voelen? "Sommige vrouwen hebben me verteld dat ze vinden dat die organisaties hen niet begrijpen," zegt Gülser Talancıoğlu van de Turkse Unie.

Een aantal mensen van etnisch-culturele minderheden leeft geïsoleerd of trekt alleen op met mensen van de eigen gemeenschap, waardoor ze de stap naar een witte organisatie niet snel doen – omgekeerd geldt dit ook voor witte mensen in armoede. Maar er zijn ook andere obstakels.

"Veel reguliere armoedeorganisaties zijn qua personeel niet meteen divers te noemen," zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen. "Ze zijn ook niet altijd in staat of bereid om hun eigen referentiekaders breder te maken. Het is niet alleen dat ze onze mensen niet kennen, ze moeten ook echt meer inspanningen doen om onze mensen te bereiken."

Bovendien is hun werking op andere uitgangspunten gebaseerd. Witte armoedeorganisaties verenigen zich specifiek rond het thema armoede, dat is niet zo voor etnisch-culturele verenigingen.

Witte organisaties laten volgens Ylva Berg van Internationaal Comité vaak ook na om een echte vertrouwensband op te bouwen met de etnisch-culturele verenigingen, bijvoorbeeld door eerst hun trekkersfiguren te ontmoeten. "Zij willen meteen dat wij onze achterban toeleiden. Maar wij krijgen niemand mee als dat vertrouwen er niet is." Ze willen meteen oogsten, terwijl de noodzakelijke humuslaag niet wordt gestrooid. "Die stap wordt te snel overgeslagen. Daar moeten wij op hameren."

Sociale en maatschappelijke dienstverlening

De frustratie over de sociale en maatschappelijke dienstverlening aan mensen met een migratieachtergrond in kansarmoede is groot. Het Platform Afrikaanse Gemeenschappen organiseerde in het raam van het project 'Armoede Gekleurd' een ervaringsuitwisseling voor zijn achterban over hoe zij de dienstverlening van eerstelijnsdiensten, waaronder het OCMW, beleven.

Daaruit bleek onder meer dat ze bijstand vaak ervaren als een bedreiging. Het OCMW is voor hen eerder een bestraffend controleorgaan dan een instelling die voorziet in begeleiding en maatschappelijke re-integratie. Velen hebben het gevoel dat eerstelijnsmedewerkers die moeten beoordelen of zij hulp nodig hebben, te snel valse conclusies trekken over hun financiële situatie en te weinig respect hebben voor hun privacy. Er wordt te weinig tijd gemaakt per cliënt.

Ook in andere gemeenschappen klinkt het wantrouwen tegenover diensten als het OCMW door. "De mensen die wij zien, staan elders vaak voor een gesloten deur," zegt Nordin Cherkaoui van Al Ikram. "Ik heb gemerkt dat ze elders niet durven te zeggen wat ze hier wel durven te zeggen." Ze gaan dus wel langs bij diensten als het OCMW voor de budgetmeter of voor gratis stookolie. Maar alle andere problemen bespreken ze daar niet.

2.8. Werken ze rond beleidsparticipatie van mensen in armoede?

Beleidsparticipatie is voor veel van de bevraagde verenigingen een belangrijk onderdeel van hun werking, één waar de achterban ook op aandringt. "Op de dialoogdag in het raam van ons armoedeproject hebben we de adjunct-kabinetschef bevoegd voor Armoedebestrijding uitgenodigd," vertelt Willy Musitu van het Platform Afrikaanse Gemeenschappen. Ook Antwerpse stadsdiensten kwamen luisteren naar de ervaringen van de deelnemers.

"Onze mensen hadden hier behoefte aan. Ze hadden geen zin, zeiden ze, om alleen maar onder elkaar te praten. Ze willen dat er naar hen geluisterd wordt. Ze willen gehoord worden, in de hoop dat dit een oplossing dichterbij brengt. Al was het maar dat de ambtenaren die toen aanwezig waren bepaalde informatie die uit de discussies kwamen doorgeven op vergaderingen met eerstelijnsdiensten."

Verskillende verenigingen organiseren dergelijke ervaringswisselingen en ontmoetingen met beleidsmakers om grieven te luchten, vragen te stellen en voorstellen en aanbevelingen te doen.

Beleidsparticipatie is de expliciete doelstelling van het project 'Armoede Gekleurd' van het Netwerk tegen Armoede. Lokale participatie – de stem laten horen tegenover lokale beleidsmakers, scholen, lokale dienstverleners – is daarbij vaak de meest haalbare optie. "Het is ook interessant voor deze verenigingen om een link te maken naar de lokale samenleving en het lokale beleid," zegt Ylva Berg van IC, dat deelneemt aan 'Armoede Gekleurd'.

De Turkse Unie zocht voor de omkadering van haar armoedeproject de hulp van het Armoedeforum van Beringen, het overlegplatform van de partners in de stad die werken rond armoede. De Turkse Unie werd lid

van het forum. “Ze hebben ons wegwijs gemaakt. We kunnen de koppen bijeensteken om een probleem beter aan te pakken en we geven ook signalen door, bijvoorbeeld aan het OCMW of het CLB.” Via dat Forum probeert de Turkse Unie te wegen op het beleid, met succes. Vanuit de Moedercafés waren er onder andere vragen gekomen naar Nederlandse lessen en fietslessen in de buurt. Die komen er nu.

De zelforganisaties en federaties gebruiken daarnaast de kanalen van het Minderhedenforum en het Netwerk tegen Armoede om signalen die ze krijgen van de verenigingen en hun achterban door te geven, omdat die regelmatig overleg hebben met beleidsmakers.

3. Leerrijke praktijken

Al Ikram: dienstverlening voor de meest kwetsbaren

Nordin Cherkaoui begon Al Ikram in 2006 samen met enkele vrienden, ontsteld als ze waren door de oprukkende armoede in Borgerhout. Twee jaar later werd de vzw ook officieel opgericht. Hij wordt gedragen door enthousiaste vrijwilligers en ondersteund met giften van buurtbewoners en sponsors.

Al Ikram deelt voedselpakketten, kleding en huisraad uit. De vzw organiseert Nederlandse lessen “zodat mensen voldoende Nederlands kennen om te solliciteren”. Elke dinsdag doet Al Ikram administratieve begeleiding en doorverwijzing om mensen te helpen aansluiten bij het reguliere vangnet; er wordt geholpen met doktersafspraken of afspraken met de school.

Najaar 2014 waren 978 mensen ingeschreven, allen uit Borgerhout en de Seefhoek. De helft van hen heeft geen papieren. 300 tot 400 mensen krijgen wekelijks een voedselpakket, 500 mensen krijgen kleding, 700 sociale bijstand; 150 mensen komen wekelijks voor de vertaling van documenten, 100 mensen volgen de lessen Nederlands.

Bij een eerste bezoek krijgen mensen automatisch een voedselpakket mee. “Bij het tweede bezoek vragen we hun om een formulier in te vullen en moeten ze een huurcontract, bankafschriften en nutsfacturen voorleggen zodat we een duidelijk idee hebben van het gezinsinkomen.” Wie minder heeft dan 300 tot 350 euro per maand krijgt meteen toegang tot de hele dienstverlening van Al Ikram. “Bij wie er boven zit, bekijken we het geval per geval. We geven geen geld, maar af en toe betalen we een factuur.”

Al Ikram geeft ook 60 tot 70 mensen, vooral alleenstaande moeders, tijdelijk onderdak, want in opvangcentra staan ze vaak voor een gesloten deur. De vzw heeft een netwerk van sponsors die een kamer ter beschikking stellen indien nodig. Voorts helpen ze de mensen ook aan werk.

Voor Cherkaoui gaat het er vooral ook om een luisterend oor te zijn. “Ze durven elders niet te zeggen wat ze hier wel durven te zeggen. En dan proberen wij een oplossing te vinden. Ze willen privacy, ze willen waardigheid. We zorgen daarvoor met persoonlijke gesprekken, met huisbezoeken, zodat ze zich veiliger voelen.”

Mensen vinden Al Ikram via mond-tot-mond, of ze worden doorverwezen door andere organisaties en instanties. In de map met doorverwijzingsbrieven zitten brieven van Kind & Gezin, inloopteams, politie, Moeders voor Moeders, Sint-Antonius, het CAW, Ziekenhuis Netwerk Antwerpen, Christelijke Mutualiteiten, Bond Zonder Naam, Dokters voor de Wereld, het Instituut voor Tropische Geneeskunde, Universitair Ziekenhuis Antwerpen, De Sleutel. Opvallend is dat een aantal hiervan dezelfde dienstverlening biedt als Al Ikram. Het gevoel leeft sterk bij de vzw dat deze diensten bepaalde ‘klanten’, en dan vooral zij met een vreemde naam, afwentelen op hen.

Turkse Unie: Moedercafés

De Turkse Unie van België is een erkende etnisch-culturele federatie met werkingen in Limburg, Antwerpen, Gent en Brussel. De laatste jaren werd de armoede onder gezinnen in de Turkse gemeenschap steeds zichtbaarder, maar het thema bleef moeilijk bespreekbaar. Daarom begon de Turkse Unie twee jaar geleden met tweewekelijkse bijeenkomsten in het raam van het project 'Armoede Gekleurd' in Beringen en Genk.

Per bijeenkomst zijn er 10 tot 18 deelnemers; de bedoeling is om ook mannen te bereiken, maar op dit moment komen alleen vrouwen naar de meetings. Het gaat om zowel oud- als nieuwkomers, jongere en oudere vrouwen, gehuwde vrouwen en alleenstaande moeders. Voor deze vrouwen zijn de ontmoetingen met koffie en gebak in de eerste plaats een bron van sociaal contact.

Het eerste jaar lag de nadruk van de werking op luisteren naar hun verhaal en informeren. Organisaties die (in)direct rond armoede werken werden uitgenodigd: OCMW, CLB, CAW, Open Hart en Sint-Vincentius die materiële hulp bieden. "We wilden het wantrouwen doorbreken," zegt Gülser Talancioglu. "Sommige van onze mensen vinden het een schande om een beroep te doen op een OCMW. We wilden deze diensten informatie laten geven en laten luisteren naar onze mensen, zodat ze er kunnen op inspelen."

Dit jaar werd gewerkt rond thema's die samen met de deelnemers zijn gekozen. Het gaat om onderwijs, met onder andere deelthema's als pesten op school, te hoge schoolkosten en opvoedingsproblemen, en anderzijds het Nederlands.

Talancioglu moest zeer omzichtig te werk gaan om vrouwen te rekruteren voor de Moedercafés. De gebruikelijke activiteiten van de Turkse Unie bereiken deze doelgroep niet.

Dus begon ze met huisbezoeken, onder het mom van het project 'Boekbaby's'. Na de activiteit met de kinderen praatte ze met de moeder. "Het woord armoede viel niet, maar ik kreeg zo wel een duidelijk zicht op hun situatie."

Gezinnen die "sterker stonden", die "gemakkelijker zelf hun weg vinden bij problemen", bezocht ze een of twee keer; ze kregen een uitnodiging voor de praatgroep. Gezinnen met "multiproblemen" bezocht ze soms tot negen keer thuis. "Elk gezin is anders. Je moet goed luisteren. Ze hebben een nood om gehoord te worden. Ze hebben geen vertrouwen meer in de buitenwereld, soms zelfs niet in hun eigen familie. We lijsten samen de problemen op en bekijken dan één na één wat we kunnen doen."

"Ik probeer na een tijdje de vaders te betrekken, want het oplossen zonder hen gaat niet. Soms willen ze niet met mij praten. Ze zeggen dat het is omdat ik een vrouw ben, maar ik voel dat dit vooral een excuus is, en dat ze zich generen om hun situatie."

"Als we oplossingen beginnen te vinden, geeft dat vertrouwen en dan zie je dat die vrouwen elke week beginnen te komen naar de Moedercafés. Ze komen uitleg vragen, we verwijzen door. We bemiddelen. In crisissituaties brengen we alle diensten rond de tafel om een oplossing te vinden."

"Ik zal niets opleggen. Ik schets samen met hen hun situatie en analyseer ze. Voor hen is dat moeilijk, want hun hoofd zit te vol. We denken samen na, maar ik laat het initiatief aan hen en ze nemen dat ook. Ik maak hen wegwijs en versterk hen, zodat ze zelf uit hun situatie geraken."

Voor de Moedercafés isoleerden de vrouwen in kwestie zich. "Maar zodra ze zich sterker voelen, gaat het snel vooruit: ze zoeken meer contact met anderen, ze horen van hen hoe zij gelijkaardige problemen hebben aangepakt. Daarom is dat Moedercafé belangrijk voor ons."

De bedoeling was om de Moedercafés ook in Genk te laten lopen, maar wegens gebrek aan een ontmoetingsplek zoals in Beringen, kwam het project daar niet van de grond. "Je kunt dat niet zomaar verplaatsen. Dit is intensief werk, je moet hier echt tijd voor maken."

Het Moedercafé vecht momenteel voor zijn overleven binnen de Turkse Unie. De middelen om het voort te zetten na het aflopen van 'Armoede Gekleurd' volgend jaar ontbreken.

Federatie Wereldvrouwen: gesprekstafels over armoede

“Bij onze achterban is veel verdoken armoede,” zegt Sarah Herbots van de Federatie Wereldvrouwen, die in 1997 ontstond uit de behoefte van vrouwen met een migratieachtergrond aan een ‘eigen’ verenigingsleven. Toen de federatie in 2013 werkte rond het thema moederschap en opvoeding, bleek tijdens de gesprekstafels materiële deprivatie sterk naar voren te komen.

Ouders die het lastig hebben om duidelijk te maken aan hun kinderen waarom zij niet, zoals klasgenootjes, een gsm kunnen hebben. Een moeder die tijdens een vorming over besparing op nutsfacturen zei dat haar kinderen slechts een emmer water kregen om zich te wassen. Vrouwen die gearzeld hadden om te komen omdat de tram twee euro kost.

“Ik weet dat veel mensen in onze achterban het niet gemakkelijk hebben. Ik kan me niet één iemand voor de geest halen van wie ik denk: die hoeft zich financieel geen zorgen te maken.” Toch was ze nog verrast door de spontane bekentenissen van deze trekkersfiguren van verenigingen. “Misschien had ik een bepaald beeld in gedachten van hoe een arme zich gedraagt en dat klopt niet met de sterke vrouwen die ik zie.”

De Federatie Wereldvrouwen merkt dat vooral recentere lidverenigingen, vaak van nieuwkomers, in hun activiteiten mikken op armoedebestrijding. Ook de federatie zelf gaat nu expliciet werken rond armoede. “We plannen voor 2015 samen met de VUB groeps gesprekken met trekkers uit onze verenigingen: hoe zien jullie armoede, wat associëren jullie daarmee? We presenteren het als het sluitstuk van de reeks gesprekstafels, om niemand af te schrikken.”

Ook de rest van het reguliere activiteiten aanbod zal in 2014-2015 specifiek worden ingevuld vanuit de invalshoek van armoedebestrijding. Zo staat er onder andere een atelier gepland rond fondsenwerving door de verenigingen, en een voorstelling van enkele sociaal-innovatieve praktijken die voor de achterban interessant kunnen zijn, zoals de weggeefwinkel en het repaircafé.

“Ervaringen delen en duurzame contacten leggen tussen verenigingen en tussen vrouwen, waarbij ze hun netwerk uitbreiden en hun eigen werking versterken, is voor hen belangrijk. Onze taak zal er in bestaan om het gesprek te sturen en op gang te houden en verder zo weinig mogelijk in te grijpen. De opvallendste uitspraken rond armoede, zo hebben we vorige keer gezien, vallen in een spontaan gesprek.”

Al Manar: intellectuele armoede aanpakken

“Er is financiële armoede, maar er is ook intellectuele armoede, de armoede van het niet weten en niet intellectueel gevoed worden,” zegt Saloua Aharrar van Al Manar. “Dat laatste wordt vaak vergeten en daaraan werken wij via onze activiteiten. Als je wilt dat deze vrouwen, van wie er velen in kansarmoede leven, participeren, dan moet je hun daarvoor de nodige bagage geven.”

Informer en empoweren van vrouwen ziet Al Manar dus als haar corebusiness. Al Manar, in Vorst, is een interculturele vrouwenvereniging die sinds 2007 vrouwen met een migratieachtergrond versterkt. Ze organiseert vormingen en sensibilisatie voor haar leden, ateliers naargelang vraag en behoefte, uitstappen. Er zijn kookateliers die ontmoetingsmomenten zijn; informatiesessies rond burgerschap of borstkanker; projecten rond diversiteit en discriminatie.

Laagdrempelige activiteiten halen vrouwen uit hun isolement. “Wij doen niets per toeval, er is altijd een verband met vrouwen versterken, met armoedebestrijding. Maar dat is niet expliciet.” Zo doen de vrouwen zelf de boodschappen wanneer er gekookt moet worden. “Zo leren we hen consumeren, met een klein budget en toch lekker eten. Het is niet omdat je arm bent dat je jezelf tekort moet doen.”

“Bij Al Manar is het niet de bedoeling dat je in de kring komt zitten zuchten dat je arm bent en gediscrimineerd wordt. We willen mensen leren relativeren. Zo zijn we verschillende organisaties gaan bezoeken die werken rond slachtoffers van huiselijk geweld, rond armoede. Er zijn mensen die het nog slechter hebben. Dat is een langzame bewustmaking.”

Dat houdt voor Al Manar ook in dat bepaalde activiteiten betalend zijn. "We bieden niet alles op een schoteltje aan want zo is het leven niet." Een aantal activiteiten zoals vormingen is gratis. Workshops zijn betalend, 1 tot 2 euro, ook al telt Al Manar een heel aantal leden dat het moeilijker heeft om rond te komen.

"We proberen oplossingen te vinden opdat iedereen zich op haar gemak voelt en de activiteiten toegankelijk blijven," zegt Aharrar. "Voor uitstappen proberen we subsidies te vinden of onderhandelen we met partners om de prijzen laag te houden of zelfs dingen gratis te doen. Ze kunnen betalen wanneer dat voor hen kan. Wat ik ook wel eens doe, geef ik toe, is betalen en zeggen dat het gratis is terwijl dat niet zo is, opdat iedereen mee kan."

Al Manar heeft een gemengde groep, vrouwen die in Ukkel wonen, maar ook vrouwen die in Molenbeek wonen. "Zo kunnen ze leren van elkaar. We waken er over dat iedereen elkaar respecteert. De doelstelling is dat ze samen kunnen praten en steun vinden."

Elke woensdag is er sociale dienstverlening, waar vrouwen terecht kunnen die hulp nodig hebben met administratieve of andere problemen. Ze worden doorverwezen naar de reguliere hulpverlening. Het doorverwijspunt stelt ook een lid ter beschikking om mensen te vergezellen naar het ziekenhuis of om te tolken.

Het zijn de vrouwen van Al Manar zelf die dit doorverwijspunt voor hun rekening nemen. Wie wilde, kon vijf jaar geleden, bij de start ervan, een vorming van acht maanden volgen, waarbij werd gewerkt rond armoede en de sociale kaart. Zo kunnen ze nu andere vrouwen toeleiden en begeleiden.

"Via het doorverwijspunt komt een ander publiek mee met onze vrouwen. Zij kunnen nu kennissen en burens helpen. Ze voelen zich verantwoordelijk. Soms komen ook leden naar deze zitdag, maar ik zal daar nooit naar verwijzen tijdens de reguliere activiteiten. We houden dat gescheiden. Je moet dat vertrouwen niet beschamen."

"Bij Al Manar hameren we op het belang van reageren, terugvechten, je lot in eigen handen nemen. We hebben een project rond discriminatie. Want discriminatie, dat gaat over de belemmering van de toegang tot onderwijs, wonen, werk en over de armoede die daar uit voortvloeit. We hebben gewerkt met andere verenigingen om tot aanbevelingen te komen. We moedigen ook aan om klacht in te dienen, want we merken dat het defaitisme groeit."

"We hebben onze vrouwen vorming gegeven rond dit thema en uitgelegd wat ze kunnen doen. We hebben ook een vorming gehad rond communicatie: zich manifesteren, hun de instrumenten meegegeven om rustig te blijven, conflicten te beheersen. Er borrelen veel frustraties wanneer je je onrechtvaardig behandeld voelt. Daar helder en rustig over communiceren, helpt hen als ze naar officiële instanties moeten stappen."

Platform Afrikaanse Gemeenschappen

Het Platform Afrikaanse Gemeenschappen is een sociaal-culturele koepelorganisatie van 115 lidverenigingen uit Vlaanderen en Brussel. Naast opdrachten als belangenverdediging, werken aan beeldvorming en ondersteuning van de leden doet de federatie aan bemiddeling en dienstverlening. Hierdoor komen medewerkers vaak in contact met armoede in de Afrikaanse gemeenschappen. Volgens eigen schattingen wordt zowat 80 % van de achterban met een of andere vorm van armoede geconfronteerd.

De oproep 'Armoede Gekleurd' was voor het PAG dan ook een gelegenheid om een project te starten rond armoede om zo de problematiek zichtbaar te maken. Hiervoor werkt de federatie nauw samen met het Netwerk tegen Armoede. In 2012 begon een reeks maandelijkse uitwisselingsmomenten voor de achterban rond maatschappelijke uitsluiting. Zo is er al gewerkt rond de arbeidsmarkt, maatschappelijke dienstverlening en senioren.

Er is ook gefocust op de verschillende betekenissen van armoede en de situatie in de Afrikaanse gemeenschappen. Onder begeleiding van een psycholoog was er een bijeenkomst over het bespreekbaar maken van armoede en over de binnenkant van armoede.

"Deze ervaringsuitwisselingen waren een middel," zegt Willy Musitu. "Ons doel was om de deelnemers te versterken door positieve ervaringen en overlevingsstrategieën te delen. Informatie die mensen kan helpen

om te overleven, zoals de A-kaart hier in Antwerpen met verminderde tarieven voor sportieve en culturele activiteiten, OMNIO-statuut met sociale tarieven voor het openbaar vervoer of het bestaan van kringloopwinkels. Van eerstelijnsdiensten krijgen ze die informatie niet altijd.”

Veel van de deelnemers waren hoger opgeleiden, die vertelden over hun gevoel van nutteloosheid omdat zij niet kunnen woekeren met hun talenten. Studenten hekelden het discriminatoire gedrag van docenten dat hen deed afhaken in de opleiding, volwassenen de problemen met de erkenning van hun diploma, de rotbaantjes die ze daarom moesten aannemen en de spanningen die dit geeft thuis met hun partner.

“Voor sommige Afrikaanse gemeenschappen, zoals de Congolese, zit je al met de tweede of derde generatie die een gebrek aan kansen ervaart. Ze zijn hier geboren, ze spreken de taal perfect, ze kennen de cultuur. Ze zijn dragers van de Vlaamse cultuur, meer dan van de cultuur van hun ouders. Maar velen van hen krijgen geen kansen op school, op de arbeidsmarkt.”

Daarnaast wil het PAG de stem van mensen versterken en laten horen. “Beleidsmakers kennen onze problemen vaak niet. We willen onze ervaringen tot bij hen brengen en aanbevelingen doen. Via het Netwerk Tegen Armoede, via het Minderhedenforum. Maar ook direct door beleidsmakers uit te nodigen op ontmoetingsmomenten, zodat onze mensen zelf kunnen vertellen wat hen op de lever ligt, en aanbevelingen kunnen doen.”

Het project loopt af in februari. De armoedewerking die ontstaan is als gevolg hiervan wil het PAG graag behouden “omdat de behoefte bestaat”.

Internationaal Comité

Internationaal Comité (IC) is een erkende etnisch-culturele federatie die actief is in 5 provincies. De aangesloten organisaties zijn zeer divers qua samenstelling, waardoor de federatie heel veel verschillende nationaliteiten vertegenwoordigt. IC merkt een groeiend armoedeprobleem bij de achterban.

Om als federatie bij te leren over mogelijke acties om armoede aan te pakken, voerde IC een project in het Waasland in het raam van ‘Armoede Gekleurd’, in samenwerking met het Netwerk tegen Armoede. Hieraan nemen 3 zelforganisaties deel: De Oase uit Zele, Tourikia uit Temse en de Vrouwen van Albanese Gewesten uit Sint-Niklaas. De verenigingen kozen een gelijksoortig thema als ingang om te werken rond armoede: opvoeding en ondersteuning van ouders.

“Het doel van het project is om toe te werken naar meer beleidsparticipatie, om mensen uit deze groepen meer hun stem te laten horen op lokaal of bovenlokaal niveau,” zegt Ylva Berg. “Op die manier kan een link worden gemaakt tussen de werking van een vereniging op lokaal vlak en wat er rond hen bestaat aan beleid en bestuur. Tegelijkertijd pikken wij zo signalen op die we meenemen naar een hoger niveau.”

De Oase, een vereniging die vooral Turkse ouders bereikt, organiseert huistaakbegeleiding, informatieavonden en begeleidt ouders in hun contacten en communicatie met de school. “Ze bespreken dan bijvoorbeeld ook de mogelijkheid om steun te vragen aan het OCMW, maar vertrekken steeds vanuit het thema opvoeding en onderwijs.”

Tourikia is een zelforganisatie opgericht door twee Marokkaanse vrouwen in Temse, die al enkele jaren kinderopvang organiseert op woensdagnamiddag (*zie verder*). De derde vereniging is Vrouwen van Albanese Gewesten, een jonge groep die bij het begin van dit armoedeproject nog erg zoekende was naar een identiteit. “De ingang voor dit project was hun cultuur, waar ze op een positieve manier rond kunnen werken, zodat ze even hun bezorgdheden kunnen vergeten.” In september 2014 zijn ze dan toch begonnen met thematische ontmoetingen: gezondheid, opvoeding, communicatie met de school.

IC ondersteunt deze verenigingen, geeft advies en biedt handvaten aan om concrete doelen te verwezenlijken. Ook het betrekken van partnerorganisaties om zo beleidsgericht te kunnen werken, wordt gestimuleerd door IC. De federatie probeert bij de begeleiding het doel – beleidsparticipatie van mensen in armoede – voor ogen te houden, maar ook niet te snel te gaan. “We willen de mensen niet voorbijhollen en hun werking overnemen. Dat betekent dat we even hebben moeten wachten vooraleer echt rond beleidsparticipatie werd gewerkt, maar het is belangrijk om eerst die vertrouwensband met hen op te bouwen.”

De drie verenigingen en IC komen 3 tot 4 keer per jaar samen om hun ervaringen op dit vlak te delen en er staan ook gemeenschappelijke activiteiten op stapel, die de groepen zelf zullen vorm geven.

Federatie Marokkaanse Verenigingen: IQRA

De Federatie Marokkaanse Verenigingen (FMV) is een koepel van meer dan 142 verenigingen in vier provincies. Emancipatie, participatie en antidiscriminatie staan in de missie van FMV. Vanuit deze visie heeft ze een emancipatorische, sociaal-culturele werking ontwikkeld om burgers uit de migratie te informeren, sensibiliseren, activeren en verenigen en zo hun maatschappelijke positie en participatie te verbeteren.

Onderwijs is voor FMV een van de belangrijkste hefbomen om uit de armoede te geraken. Daarom is ze in het schooljaar 2013-2014 van start gegaan met een school: IQRA. Het Arabische 'Iqra' staat voor 'leren' en 'jezelf ontwikkelen'. Dit geldt op deze school zowel voor het kind als voor de ouders en de leerkrachten.

Het schoolproject is er gekomen vanuit de analyse dat ons onderwijs ongelijkheid reproduceert en niet aangepast is aan de veranderende samenleving. Kinderen met een migratieachtergrond voelen zich niet thuis in de schoolcultuur omdat ze anders zijn, omdat ze armer zijn. Ze lopen daardoor kwetsuren op, terwijl net zelfvertrouwen, zelfbeeld en herkenning in de school uitermate belangrijk zijn om tot leren te komen.

Leerachterstand is voor IQRA geen kwestie van cultuur, wel van pedagogie. "Met IQRA stippelen we voor ieder kind een intensieve leerroute uit, samen met het kind zelf, de ouders en de school, om te proberen de leerachterstand van het kind in één schooljaar weg te werken," zegt Mohammed Chakkar, voorzitter van FMV en bezieler van IQRA.

IQRA werkt namelijk vanuit de kracht en het welbevinden van het kind, en dit op diens tempo. De school in hartje Borgerhout houdt daarbij rekening met de thuissituatie, waaronder de socio-economische realiteit, omdat die deel uitmaakt van de leefwereld van het kind. Daarnaast wordt er cultuursensitief gewerkt. Op die manier wint IQRA het vertrouwen van het kind en de ouders.

Er wordt niet moeilijk gedaan over taal. Op de speelplaats mag de thuistaal klinken. Indien nodig worden ouders geholpen in de eigen taal. Ze kunnen op school begeleiding krijgen bij sociale problemen en administratieve besommingen zoals het invullen van de formulieren voor een studietoelage.

Van de ouders wordt betrokkenheid verwacht, omdat IQRA die cruciaal vindt voor de ontwikkeling van het kind. Ouders komen tweemaal per maand voor vorming over de school en de schoolloopbaan van het kind. Er zijn leesuurtes door voorleesmama's en -papa's. Festiviteiten rond het Offerfeest of Sinterklaas worden mee door de ouders georganiseerd.

Ouders krijgen zo het gevoel van mede-eigenaarschap. Bovendien worden ze ook versterkt als opvoeders. Deze aanpak lijkt vruchten af te werpen. Alle ouders komen opdagen op oudercontacten, een klassiek probleem op andere scholen. "Wij zoeken namelijk een echte dialoog tussen thuis en de school in functie van het kind," zegt Chakkar.

IQRA heeft ook contacten met 22 scholen in het Antwerpse, met een viertal scholen is er een intensieve samenwerking. "Nu zijn ze toegankelijker geworden omdat ze zien dat kinderen er baat bij hebben, maar het was aanvankelijk moeilijk om scholen binnen te geraken als vereniging. Die leerachterstand is toch onze schuld niet, zeggen ze. Ons gaat het daar niet om. Wel om dit: heeft de school zich aangepast zodat alle kinderen goed onderwijs kunnen genieten en daar later de vruchten kunnen van plukken?" Dat doet IQRA wel.

AFADS

Accueil Fraternel et Aide au Développement Social (AFADS) is het geesteskind van Elise Nsuka-Kwakwa, die zelf aan den lijve ondervond wat het betekent om zonder papieren te moeten proberen een weg te vinden in dit land. Het doel van de vereniging, die in 1998 werd opgericht, is nieuwkomers opvangen, begeleiden en de weg wijzen.

"Nieuwkomers hebben rechten, maar ze kennen ze niet. Ik ken mijn rechten, want ik heb in hun positie gezeten. Op basis van mijn eigen ervaringen heb ik samen met enkele anderen AFADS opgericht." De mensen die de vzw begeleidt zijn arm. Ze krijgen geen leefloon, ze hebben geen inkomsten.

"Ik weet wat ze meemaken: de angst, de stress, waardoor ze niet durven te gaan werken, of opleidingen te volgen. We willen die drempels die armoede veroorzaken, helpen wegnemen. We proberen hen op het hart te drukken om hier iets te leren, ook als ze worden uitgewezen, om met iets terug te keren."

AFADS geeft mensen advies en verwijst hen door naar diensten of organisaties die hen kunnen helpen, zoals de voedselbedeling van Tabitha in Brussel-Zuid, waar AFADS ook zelf als vrijwilliger aan meewerkt. Elke eerste vrijdag van de maand stelt de gemeente Halle een lokaal ter beschikking waar AFADS soep en koffie schenkt; mensen kunnen er praten over hun problemen. De tweede zaterdag van de maand heeft AFADS in samenwerking met de gemeente Beersel, in het raam van een project van interculturele bemiddeling, een brei-atelier in het wijkhuis in Lot. "We oefenen het Nederlands, we praten over hun problemen. We geven nuttige informatie." Elke eerste zondag is er een religieuze bijeenkomst, een *culte d'action de grâce*. Met zang en gebed en nadien een maaltijdbuffet. "Mensen delen daar hun zorgen en hun geluk. We noemen dat de *dîners de l'espoir*."

"We zien vooral mensen uit Afrika beneden de Sahara. Ze zeggen niet dat ze arm zijn. Dat is hun probleem: ze zijn te trots. Ze hebben ook weinig vertrouwen. Ze denken soms dat we gewoon informatie proberen los te weken over hen om hen dan te verklikken." Ze zijn bang. Degenen die wel praten, zeggen dat ze afzien, in de eerste plaats door de angst om het land te worden uitgezet, nog meer dan door de vaak bittere armoede.

AFADS heeft de voorbije zestien jaar een netwerk opgebouwd van diensten en van particulieren naar wie het mensen in nood doorstuurt, afhankelijk van de vraag en van de behoefte.

Zelf hamert Elise Nsuka-Kwakwa in haar gesprekken met mensen altijd op werk. Ze raadt hun, ook als ze een universitair diploma hebben, aan om niet te kieskeurig te zijn. "De overheid in België maakt het mensen te gemakkelijk door een leefloon of een werkloosheidsuitkering. Ik ken mensen die niet willen werken of een opleiding volgen. Waarom, zeggen ze? Een goede baan vinden is niet gemakkelijk, je wordt slecht behandeld en het loon bedraagt niet meer dan de uitkering. Ik zeg altijd: 'zoek werk'. Want de wind draait."

"We werken bij AFADS vanuit ons geloof. We gaan naar de kern van het probleem. Het probleem zit voor ons in het hoofd. Je moet de negatieve en fatalistische ideeën doorbreken. We luisteren en we praten met hen. We zoeken hun ware identiteit. Wat doe je zelf om niet arm te zijn? Dat zijn woorden die mensen transformeren, die mensen aanmoedigen om te proberen te veranderen."

"Dat is armoede: niet de drang hebben om te vechten, om nieuwsgierig te zijn, om er voor te gaan. Dat isoleert je. Je wordt onwetend. Je helpt de armen het meest door hun mentaliteit te veranderen met een individuele intensieve begeleiding, om hun hoofd weer vrij te maken."

Comité du Développement du Cameroun

Het Comité du Développement du Cameroun (CDC) wil bijdragen tot de ontwikkeling van Kameroen. Het is actief op alle domeinen, maar het zwaartepunt ligt bij onderwijs en gezondheid. Het CDC is opgericht door Victor Kakmeni, die zelf in 2000 aankwam als kandidaat-vluchteling en nadien bijna tien jaar zonder papieren overleefde. Hij werft nu in België fondsen en brengt materiaal bijeen, zoals computers voor middelbare scholen in Kameroen of kleding. Met het AZ Groeningeziekenhuis in Kortrijk is er een overeenkomst om medisch en ziekenhuismateriaal naar Kameroen te brengen. Er zijn ontwikkelingsprojecten met de provincie West-Vlaanderen en de stad Kortrijk.

"Door de ontwikkeling in Kameroen te stimuleren willen wij mensen afremmen om naar Europa te komen," zegt Victor Kakmeni. "En we willen werk ter plaatse creëren, zodat mensen die hier zijn kunnen terugkeren." CDC zet in Kameroen onder andere micro-ondernemingen op, zoals een winkel voor voedingsproducten en *villages agricoles*, die deze winkels gaan bevoorraden. "CDC wil een ketting organiseren: van landbouw over transformatie om toegevoegde waarde te creëren, en verkoop in Kameroen tot export."

Nu, zo ziet hij rondom zich, is het vaak moeilijk voor mensen om terug te keren, ook als ze dat willen. "Ze hebben hier niets maar ze zijn ook ontworteld, ze hebben ginds weinig of niets om op terug te vallen, ze lijden gezichtsverlies als ze met lege handen terugkeren. Wij zorgen er met onze micro-ondernemingen voor dat ze werk hebben en een plek om te logeren gedurende zes maanden tot een jaar. En dan kunnen ze hun plan trekken."

Het egoïsme grijpt ook daar meer en meer om zich heen, stelt Kakmeni vast. De solidariteit verdwijnt. "We worden meer zoals in het Westen, maar wij hebben geen sociaal systeem om dat op te vangen. Hier heb je de sociale zekerheid. Je hebt altijd een minimuminkomen. Met het minimum dat je hier krijgt, spring je ook niet ver. Maar je sterft niet van honger of van dorst. Je kunt gratis maaltijden vinden, er is voedselbedeling. De scholen jagen je kind niet weg als je de schoolrekening niet kunt betalen. In Afrika heb je niets om op terug te vallen."

"Je moet vechten. Vele Kameroeners hier laten het hoofd hangen. Ze verzeilen in een depressie, ze grijpen naar de drank. Als je wilt, dan kun je het. Dat is mijn levensmotto. Dat is mijn strategie in het leven. En dat is ook, in een variant, dat van CDC. *Ensemble nous pouvons*. Het helpt als er iemand achter jou staat. Dat je een netwerk hebt, dat je begeleid wordt."

"Afrikanen hier komen me vaak om raad vragen, en ik zeg hun altijd dat ze moeten vechten. Als ze geen werk hebben, dan stuur ik hen in de richting van een opleiding. Profiteer van de mogelijkheden hier op dat vlak. Bekijk de markt en kies een opleiding in functie daarvan. Dan vind je wel werk. De VDAB geeft de mogelijkheid om gratis een opleiding te volgen en naargelang je inkomen, krijg je ook nog eens je vervoer terugbetaald."

Voor Victor Kakmeni biedt het systeem kansen. "Ja, je moet als Afrikaan twee keer zo hard werken dan als Belg opdat ze je opmerken. Je moet even bekwaam en liefst nog bekwaamer zijn en dan nog zal iemand van hier meer kans hebben op de baan. Dat is de realiteit, daar moet je het mee doen. Ja, er is racisme. In Afrikaanse landen heb je het tribalisme. Dat mag je niet als excuus gebruiken."

Tourikia

Tourikia is een zelforganisatie opgericht door twee Marokkaans-Belgische vrouwen in Temse, die al meer dan twintig jaar kinderopvang organiseert op woensdagnamiddag en activiteiten voor vrouwen tijdens het weekend, zoals wandelen, sporten of koken.

Voor 'Armoede Gekleurd' zet Tourikia in op een leesproject met ouders en kinderen, gericht op taalstimulering. Tegelijkertijd wordt er gewerkt rond de ouder-kindrelatie om de gelijke kansen van de kinderen te bevorderen.

Deelnemers worden gestimuleerd om naar de bibliotheek te gaan. Tourikia werkt samen met de Bibliotheek, de integratiedienst en de jeugddienst van Temse. Twee keer per maand kan Tourikia een kist met boeken mee naar de werking nemen, om ook daar met de kinderen en de moeders aan de slag te gaan.

Dankzij dit project, dat ook andere gezinnen aantrekt dan die van de wekelijkse werking, krijgt Tourikia een beter zicht op armoede bij de achterban. Ze merken daarbij dat armoede steeds vaker een zaak is van jonge gezinnen, die zich snel en diep in de schulden steken. Al nemen Rkia Maalem en Touria Zaidi het woord armoede niet snel in de mond. "Onze mensen willen niet met armoede in verband worden gebracht."

Via de activiteiten werkt Tourikia indirect en spontaan aan de uitbreiding van het netwerk van de deelnemende ouders en geeft ze hun nuttige informatie. Met de vrouwen wordt gepraat over de situatie thuis, over de opvoeding van de kinderen, over het belang van taal. "Ze leren van elkaar. We verwijzen hen door als ze hulp nodig hebben."

"Hoewel we vaak merken dat de gezinnen die echt hulp nodig hebben, het niet komen vragen, terwijl mensen die het niet echt nodig hebben, dat wel doen." Zo kennen ze een vrouw, een Belgische vrouw, die haar kindjes na een tijdje wegghield van de werking omdat ze geen geld had voor een drankje of een zakje chips. "Ze schaamt zich. Ze wil niet dat we denken dat ze profiteert als we dat dan gratis aanbieden en dan houdt ze de kinderen nog liever weg."

Het voordeel van het bibliotheekproject is dat het een gratis activiteit is. De middelen vanuit de gemeente zijn de voorbije jaren beetje bij beetje verminderd. Het gevoel leeft bij deze vrouwen dat de gemeente een kleine

werking als Tourikia niet naar waarde schat. De vrijwilligersvergoeding die Touria en Rkia jaarlijks kregen is geschrapt. Op dit moment is er alleen nog logistieke steun, in de vorm van stiftes of knutselmateriaal, en het ter beschikking stellen van een lokaal. Wil de organisatie meer doen, dan moet ze bijdragen vragen, terwijl de gezinnen die gebruik maken van de opvang dat geld niet altijd hebben, of moeten ze het zelf ophoesten. "Activiteiten zoals zwemmen of sporten, of een verse fruitsla maken of samen pannenkoeken bakken, dingen die deze kinderen thuis vaak niet doen, vallen dan al snel weg. Dus proberen we het toch. Want armoede betekent dat je al te veel keuzes worden ontnomen."

4. Aanbevelingen

Armoede is een structureel probleem, maar de verantwoordelijkheid wordt op dit moment erg gelegd bij de kwetsbaarsten. Mensen in armoede, met of zonder migratieachtergrond, doen wat ze kunnen, maar armoedebestrijding is een collectieve verantwoordelijkheid, van de beleidsmakers die de noodzakelijke structurele maatregelen moeten nemen, van de diensten voor armoedebestrijding en van het middenveld.

Het Minderhedenforum doet hier een aantal algemene aanbevelingen voor al deze partners, mede op basis van de bevraging. Voor ons zijn werk, onderwijs en antidiscriminatie de belangrijkste wapens in de strijd tegen de armoede. Positieve actie op de arbeidsmarkt en een structurele hervorming van het onderwijs zijn onontbeerlijk, en ook op de woonmarkt moet structureel ingegrepen worden. Voor concrete aanbevelingen op dit vlak verwijzen we graag naar de reeks '*De stem van het Minderhedenforum over...*' op onze website.

Aan de overheid

- **Een inclusief beleid**

De overheid moet armoede bij mensen met een migratieachtergrond structureel bestrijden met een inclusief beleid, over de beleidsdomeinen heen. Het minderhedenbeleid moet een armoedetoets krijgen en het armoedebeleid een minderhedentoets.

- **Een gediversifieerd beleid**

Het beleid moet oog hebben voor de complexiteit van superdiversiteit. Migratiegeschiedenis, statuut, generatie, culturele achtergrond, taal: het zijn factoren die mee in rekening moeten worden gebracht bij het uitwerken van een efficiënt beleid.

- **Harde aanpak van discriminatie**

De overheid heeft de voorbije jaren vooral ingezet op zelfregulering en sensibilisatie om de strijd tegen racisme en discriminatie te voeren. Wij vragen multolerantie voor racisme en discriminatie, met afdwingbare maatregelen om overtredingen proactief op te sporen en kordaat te bestraffen. Via grootschalige sensibilisatiecampagnes moet ze het brede publiek wijzen op de rode lijn. Het constant beschimpen van en met de vinger wijzen naar hele gemeenschappen zijn namelijk ook vormen van verbaal en psychologisch geweld. Mensen gaan zich terugtrekken en houden op deel te nemen aan de samenleving. Dit voedt de extremen aan beide kanten en leidt tot een sterk gepolariseerde samenleving met weinig ruimte voor empathie, wederzijds begrip en respect

- **Taalbeleid**

Taal is hoe langer hoe meer een grond voor uitsluiting geworden in plaats van een middel tot emancipatie. Het aanbod voor lessen Nederlands moet dringend worden uitgebreid. Bedrijven moeten gestimuleerd worden om van taallessen een onderdeel te maken van de permanente vorming van hun werknemers. De overheid

moet in voldoende sociale tolken voorzien om de drempel tot goede zorg te verlagen. Erkennen en valoriseren van meertaligheid in het onderwijs is cruciaal om leerachterstand aan te pakken.

- **Mensen zonder wettig verblijf**

Voor mensen zonder wettig verblijf vragen we dat de basisrechten gerespecteerd worden. We vragen dat de juridische bijstand gewaarborgd blijft. We ijveren voor hun recht op werk en toegang tot de gezondheidszorg.

- **Erkennen en valoriseren van het werk van verenigingen**

Etnisch-culturele verenigingen hebben een ruime expertise opgebouwd door te werken met mensen in armoede. Maar ze kunnen slechts een actievere rol spelen, meer thematisch op armoede inzetten en verder professionaliseren, als ze meer middelen voor gekwalificeerd personeel en ondersteuning krijgen. Het decreet sociaal-cultureel volwassenenwerk is ook te strak voor verenigingen om activiteiten rond armoede te organiseren. Er zijn te veel beperkingen op activiteiten die buiten dit kader vallen. Zo kunnen de verenigingen ook niet op bepaalde behoeften en vragen van de doelgroep en van partners inspelen.

- **Onderzoek**

Sinds enkele jaren is er grondiger onderzoek verricht naar de armoedesituatie bij mensen uit de Marokkaanse en Turkse immigratie. De armoede bij vele andere minderheden, onder andere bij de Afrikaanse gemeenschappen of uit Oost-Europa, blijft echter schromelijk onderbelicht. Er is dringend meer onderzoek nodig om de omvang en aard van armoede bij alle minderheden in kaart te brengen, om zo een beleid op maat te kunnen maken.

Aan de armoedesector

- **Referentiekaders in vraag stellen**

Mensen met een migratieachtergrond herkennen zich niet altijd in organisaties uit de armoedesector, die op het vlak van personeel weinig divers zijn samengesteld. Net zoals in andere sectoren waar de openstelling naar minderheden moeizaam verloopt, omwille van beperkte middelen of man-en-vrouwkracht, maar evenzeer omwille van een ander referentiekader met de eraan gekoppelde visie en werkmethode, stellen we vast dat ook de armoedesector met dezelfde valkuilen geconfronteerd wordt.

Mensen met een migratieachtergrond wijzen vooral op het gebrek aan het nodige inlevingsvermogen bij de professionelen en vrijwilligers in de armoedesector, waardoor er onvoldoende aandacht is voor hun specifieke situatie en verhaal.

Onbekendheid en onwetendheid kan ook leiden tot verkeerd gebruik van methodes en technieken. Zo kent de Westerse en Belgische holebibeweging een lange traditie waar men zich 'outen' als gay als empowerend beschouwt. Merhaba daarentegen, de beweging van holebi's uit minderheidsgroepen, pleit op haar beurt voor een gans andere aanpak van een 'coming-in' in plaats van een 'coming-out' als strategie om te werken met minderheidsgroepen.

Iets gelijkaardigs zien we gebeuren wat armoede betreft. Het lijkt erop dat het 'benoemen' van armoede, of je situatie als 'arm' bestempelen, de noodzakelijke coming-out is om tot empowerment te komen.

- **Vertrouwensband opbouwen**

De armoedesector in haar geheel, gaande van OCMW's en CAW's tot lokale verenigingen waar armen het woord nemen, laat nog te vaak na om eerst een vertrouwensband op te bouwen met verenigingen van

etnisch-culturele minderheden en verwachten daardoor te snel dat deze doelgroep meteen kan worden toegeleid. De manier waarop wordt gecommuniceerd is een aandachtspunt in hun contacten met onze achterban.

Aan de zelforganisaties

- **Armoede benoemen**

Verenigingen moeten zich niet blindstaren op semantiek: zichzelf als 'arm' zien, of zich als arm benoemen is geen voorwaarde om rond armoede te werken. Belangrijk is vooral dat hun (armoede)situatie aan bod komt en bespreekbaar wordt, impliciet of expliciet. Bovendien werkt de socioculturele methodiek op zich armoedebestrijdend.

- **Discriminatie blijven bestrijden**

Er heerst een zeker defaitisme rond discriminatie, ook in de eigen rangen. Verenigingen moeten verder activiteiten ontplooiën die mensen bewustmaken van de mechanismen achter discriminatie, die hen weerbaar maken en aansporen tot actie. Ze moeten beleidsmakers blijven wijzen op hun verantwoordelijkheid.

- **Armen een plaats geven**

Mensen met een migratieachtergrond die in armoede leven weten zelf het best wat ze nodig hebben. Zij weten het best hoe ondermijnd de binnenkant van armoede is. Organisaties moeten hun het woord geven en er over waken dat ze armen betrekken bij hun werking en hun er een plaats in geven.

Colofon

Deze visietekst is een uitgave van het Minderhedenforum vzw.

Redactie: Mohamed Benhaddou, Naima Charkaoui, Catelijne DeVriendt, Ursula Jaramillo, Meryem Kanmaz
Eindredactie: Isa Van Dorsselaer

Over deze visietekst

Deze tekst beschrijft de visie van het Minderhedenforum op armoede bij mensen met een migratieachtergrond. Ze kwam tot stand in een project over armoede dat liep in het werkjaar 2013-2014. Tijdens het werkjaar 2014-2015 wordt hierop verder gewerkt. Mogelijks zal deze visietekst dus herwerkt worden of een opvolger of aanvulling krijgen in 2015.

Over het Minderhedenforum

Het Minderhedenforum vertegenwoordigt etnisch-culturele minderheden en geeft ze een stem. Het Minderhedenforum is tevens de koepelorganisatie van etnisch-culturele verenigingen in Vlaanderen en Brussel.

Benieuwd naar onze andere standpunten: Vraag de reeks met 6 brochures over onze standpunten op bij:

Minderhedenforum
Vooruitgangsstraat 323/4
1030 Schaarbeek
info@minderhedenforum.be
02 245 88 30
www.minderhedenforum.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

December 2014

V.u. Hüseyin Aydinli, Vooruitgangsstraat 323/4, 1030 Schaarbeek